

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK ✓

100172 4686

SVENSKA SOM ANDRASPRÅK

Fördjupade studier

opplan

Kommentarmaterial

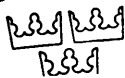

Förteckning över utgivna Lgr 80-material

SÖ:s publikation Läroplaner nr	Titel	ISBN
1980:1	Mål och riktl	
1980:2	Kursplaner	Allmän del 40-70459-9
1980:3	Timplaner	
1980:4	Kommentar- material	Lokala arbetsplaner 40-70594-3
1980:5	Kommentar- material	Det fria studievalet 40-70595-1
1980:6	Kommentar- material	Samarbete i arbetsenheter och arbetslag 40-70597-8
1981:1	Kommentar- material	Maskinskrivning 40-70651-6
1982:1	Förordning	Förordning om jämkning i undervisningen i hemkunskap 40-70778-4
1982:2	Förordning	Förordning om kommentar- material 40-70835-7
1982:3	Kommentar- material	Elever med funktionshinder 40-70720-2
1982:4	Kommentar- material	Resursfördelning i kommun och rektorsområde 40-70652-4
1982:5	Kommentar- material	Skola och arbetsliv 40-70654-0
1982:6	Kommentar- material	Att räkna – en grundläggande färdighet 40-70802-0
1982:7	Kommentar- material	Hjälp till elever med svårigheter 40-70801-2
1982:8	Kommentar- material	Fältstudier i undervisningen 40-70800-4
1983:2	Kommentar- material	Utvärdering i klass, arbetsenhet, rektorsområde och kommun 40-70653-2
1983:3	Kommentar- material	Grundläggande språkliga färdigheter – Skriva 40-70967-1
	Handledning	Skolan och trafiken 40-70970-1
1983:5	Kommentar- material	Förskola och skola samverkar 40-70966-3
1984:1	Kommentar- material	Konsumentfrågor 40-71131-5
1984:2	Kommentar- material	Barnen, föräldrarna och skolan 40-71106-4
	Studieplan	Datalära i grundskolan 40-71191-9
1985:2	Kommentar- material	Elever med språk och kultur- bakgrund från andra länder 40-71396-2
1985:3	Kommentar- material	Grundläggande språkliga färdig- heter – Tala 40-70969-8
1985:4	Kommentar- material	Svenska som andraspråk – Grundläggande färdigheter 40-71422-5
1985:6	Kommentar- material	Miljölära 40-71130-7
1985:9	Förordning	Förordning om ändring i förord- ningen (Läroplaner 1980:3) om timplaner och föreskrifter för timplaner i 1980 års läroplan för grundskolan 40-71514-0
1985:15	Kommentar- material	Åldersintegrerad undervisning på låg- och mellanstadiet 40-71395-4
1986:12	Kommentar- material	Grundläggande språk- liga färdigheter – Läsa 40-71394-6
1987:104	Kommentar- material	Svenska som andraspråk – Fördjupade studier 40-71742-9

Svenska som andraspråk
Fördjupade studier

EK. GÖTEBORGS. UN. ...

Pedagogiska biblioteket

Läroplaner 1987:104

Kommentarmaterial Lgr 80

SVENSKA SOM ANDRASPRÅK

Fördjupade studier

Utbildningsförlaget Stockholm

Utbildningsförlaget
Box 3071
103 61 STOCKHOLM

Upplysningar och beställningsadress:
Liber
Kundtjänst Utbildningsförlaget
162 89 STOCKHOLM
Tel. 08/739 96 60

Läroplan för grundskolan

Läroplan för grundskolan, Lgr 80, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna. Dessa utges i SÖ:s publikation **Läroplaner**.

Svenska som andraspråk – fördjupade studier är ett av kommentarmaterialen. Det första kommentarmaterialet för undervisning i svenska som andraspråk gällde grundläggande färdigheter i ämnet och publicerades 1985.

Det fortsatta arbetet med att kommentera undervisningen har resulterat i denna publikation. Den behandlar de fördjupade studier eleverna behöver när de har tillägnat sig grundläggande färdigheter.

Redaktion	Kerstin Thorsén
Omslag	Karin Segolson
Färgsättning, omslag	Linn Segolson
Ateljé	Stig Kesselmark
Tecknade illustrationer	Karin Segolson
Teknisk produktion	Hans Finnman
Presslagd	December 1987

© Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-71742-9

Upplaga 1:1

ISSN 0283-491X

Bohusläningens Boktryckeri AB, Uddevalla 1987

Innehåll

Förord 7

Vilka elever behöver fördjupade studier i svenska som andraspråk? 9

Eleverna och språket 16

Elevernas svårigheter att förstå läroboksspråket 16

Elevernas svårigheter att använda språket 20

Mål och innehåll i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk 23

Undervisningens mål 23

Undervisningens innehåll 25

Allmänt om metodik i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk 28

Hur gör man? 31

Läromedel i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk 38

Att söka sig fram till kunskaper – via litteratur, tema, bild och ljud 39

Att arbeta med litteratur 39

Att arbeta med tema 52

Att arbeta med bild 57

Att arbeta med ljud 62

Material från Utbildningsradion, AV-centralerna och Statens Institut för Läromedel 70

Utbildningsradion 70

AV-centralerna 72

Statens Institut för Läromedel 73

Lärarrollen 74

Kulturer och språk i möte 74

Läraren i svenska som andraspråk – den ”typiske” svensken? 75

Samarbetet mellan läraren i svenska som andraspråk, hemspråksläraren och övriga lärare 76

Synen på språken i funktion 76

Organisatoriska frågor i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk 77

Organisationsmodeller 77

Studieprogram i svenska som andraspråk 82

Information 82

Svenska som andraspråk – ett tillvalsämne? 83

Elever som fått undervisning i svenska som andraspråk i grundskolan – vad händer med dem i gymnasieskolan? 84

Introduktionskurs för invandrarungdom och kompletterande sommarkurs 84

Bilagor 98

Litteratur 101

Förord

Ämnet svenska som andraspråk ingår i grundskolans läroplan. Ämnets kursplan återfinns i läroplanens allmänna del under rubriken Svenska som främmande språk, som var ämnesbeteckningen när läroplanen publicerades.

Som framgår av inledningen i läroplanens allmänna del ska SÖ utarbeta kommentarmaterial bla för invandrarundervisningen. Det första kommentarmaterialet för undervisningen i svenska som andraspråk gällde grundläggande färdigheter i ämnet och publicerades år 1985. Det fortsatta arbetet med att kommentera undervisningen har resulterat i denna publikation. Den behandlar de fördjupade studier eleverna behöver när de har tillägnat sig grundläggande färdigheter i svenska som andraspråk.

Detta kommentarmaterial beskriver vilka elever den fördjupade undervisningen avser, elevernas språkliga svårigheter, förslag till metodisk uppläggning av undervisningen och förslag till organisatoriska modeller.

Materialet innehåller också avsnitt om lärarrollen, om utnyttjandet av olika läromedel och om elevernas språkliga studiesituation när de kommer till gymnasieskolan.

Utbildningsradion har gjort ett radioprogram – Vad är svenska som andraspråk på en fördjupad nivå? – som anknyter till kommentarmaterialet. Programmet kan under beställningsnummer AVC-86670/ra 2 rekvireras från AV-centralerna. Programmet vänder sig särskilt till lärare i svenska som andraspråk men kan även användas som inledning på studiedagar, föräldramöten eller studiecirklar.

Kommentarmaterialet har utarbetats av en arbetsgrupp vid skolöverstyrelsen. I gruppen har ingått specialläraren/läromedelsförfattaren Eva Cerú, adjunkten Lillemor Edberg, mellanstadieläraren/producenten Kerstin Jackson, högskoleadjunkterna/lärarytbildarna Margareta Holmegaard och Lena Tidblom, specialläraren Åsa Tinglöw-Arvór och byrådirektören Bertil Jakobsson, som också har lett arbetet. Lena Tidblom har sammanställt och redigerat materialet.

Kapitlet om eleverna i gymnasieskolan har författats av Lillemor Edberg och Margareta Holmegaard.

Under arbetets gång har kommentarmaterialet tillförts värdefulla synpunkter av universitetslektor Gunnar Tingbjörn, Göteborgs universitet.

Svenska som andraspråk är ett ungt ämne i läroplanen för grundsko-

lan och därför under utveckling. Den sker genom forskning, inom lärarutbildningen och genom enskilda lärares pedagogiska utvecklingsarbete i det dagliga arbetet. Kommentarmaterialet är följaktligen inte heltäckande och slutgiltigt. Inför framtida revideringar välkomnas därför läsarens synpunkter med förslag till ändringar och tillägg som kan sändas till O-avdelningen, Skolöverstyrelsen, 106 42 Stockholm.

Stockholm i december 1987

LENNART TEVEBORG

Bertil Jakobsson

Vilka elever behöver fördjupade studier i svenska som andraspråk?

Elever med uppenbara språkliga brister är lätta att identifiera. De avslöjar sig genom tydliga fel i skrift, sitt uttal och/eller begränsningar i tal och skrift. Varje lärare kan lätt göra iakttagelsen att sådana elever har en begränsad färdighet i svenska.

Svårare är det att finna dem som på olika sätt kamouflerar eller undviker att visa sina brister. Bland dessa finner vi tex eleverna, som genom att bråka, störa eller på något annat sätt utagera avleder uppmärksamheten från en uppgift som är dem övermäktig på grund av att språket inte räcker till. Dessa elever rekommenderas ofta felaktigt till särskild undervisningsgrupp, när det i stället är fördjupade kunskaper i svenska som eleverna verkligen behöver.

Det är också svårt att lägga märke till den snälla, tysta eleven som ofta är till lärarens belåtenhet; svarar på en och annan fråga och ger sken av att fungera. Med tanke på den korta tid varje elev får att själv tala under en lektion i en hel klass, räcker det ofta att ha yttrat sig vid ett enda tillfälle för att ge intryck av att hänga med. Eleven har dock många gånger möjlighet att själv välja tillfälle för sitt yttrande genom att räcka upp handen och kan tex använda en fras ur läxan, som han lärt sig utantill. På så sätt kan eleven utarbeta en strategi där han kan undvika talsituationer som kräver eget producerat tal.

En lärare berättade tex att det tog lång tid innan hon upptäckte hur en av hennes elever utvecklat en sådan teknik till fulländning.

Eleven lyckades med hjälp av "ledorden" i övningsfrågorna till texten i läroboken lista ut svaren på några frågor och lära sig dem utantill. Sedan kunde han själv välja tillfälle när han ville svara. Svaret var som regel korrekt och avslöjade inte att han egentligen inte förstod mycket av innehållet.

Läraren gav som exempel ett avsnitt från en lärobokstext "Magnus Ladulås och hans söner" ur en lärobok i historia för mellanstadiet.

Några av övningsfrågorna lyder:

1. Hur fick Magnus Ladulås sitt namn?
2. Varför slapp adeln betala skatt?

Eleven svarade med lärobokens text:

1. Magnus fick sitt tillnamn Ladulås, därför att han höll strängt på sin fars fridslagar och förbjöd stormännen att våldgästa hos bönderna.
2. Alla stormän som lovade att göra krigstjänst och ställa upp med en stridshäst, vapen och rustning skulle slippa att betala skatt. (Understrykningarna här finns ej i läroboken.)

Naturligtvis var det många ord och uttryck i elevens egna svar, som han inte förstod (höll strängt på, fridslagar, våldgästa...). Det är dock inte säkert att läraren upptäcker det, eftersom många elever har en otrolig förmåga att få det att "låta svenskt". När den här läraren fick klart för sig hur hennes elev gick tillväga med läroboks- och andra texter, var det på en gång mycket lättare att hjälpa eleven.

Hon började med att låta eleven med egna ord berätta innehållet för att på så sätt förstå vad det var eleven inte förstod. Nästa steg var att ge sig på lärobokens svåra språk för att med hjälp av för eleven tidigare kända ord och begrepp försöka härleda de nya.

I en del läroböcker kan man se en förenkling av språket. Risker är att texterna i tex oä-böckerna blir så kortfattade att de hamnar på en alldeles för hög abstraktionsnivå och blir svåra att förstå för de flesta elever. Det är de berättande, lagom faktaspräckade texterna, där nya svåra begrepp presenteras på ett begripligt sätt, som ger eleverna ett sammanhang i det de läser.

ELEVTEXTER

” Detta är jag!

Jag är en assyrisk tjej på 14 år och som går i åttan. Jag hatar onödiga ämnen o orättvisa lärare. När jag slutar 9:an så fortsätter jag gymnasiet två eller tre årig linje, vet ej vilken. Men helst skulle jag vilja ta ledigt ett år efter grundskolan så att jag kan vila ett slag. Jag skulle kunna jobba medan dess o tjäna egna pengar, och känna hur det känns att jobba. Jag är intresserad av assyriska fester (som blir lyckade).”

Ovanstående elevtext av en assyrisk flicka i årskurs åtta kan vara ett typexempel på hur en sådan till synes duktig elev skriver. Hennes text är grammatiskt bra och har flyt. Den är inte sämre än många svenska elevers texter i samma ålder. Ändå bör man förespråka att den här flickan ska ha undervisning i svenska som andraspråk, därför att texten är så mager och hennes ordförråd förefaller begränsat. Man måste mera noggrant uppmärksamma den här eleven: lyssna på hennes tal, söka hennes passiva ordförråd genom att pröva hennes läsförståelse

och be henne exempelvis göra ett referat av en faktatext för att på så sätt skaffa sig en helhetsbild av henne.

” Det här är jag

Hej jag heter Anna och jag är 10 år och jag kommer från Polen. I Sverige är jag 3 år snort. Det bästa jag vet är djur och små barn. Jag har en marssvin och fiskar. Jag har kort hår häxnäsa lång 1.46 cm. Jag hotar krig Oä Eng. Mina intresser killar musik djur Killar jag tycker om är Daniel CHRISTER o Ola. Men jag är bara ihop med Daniel. Mina idoler är Madoona Michael Jacksson Lihamal Kampisar som jag oftast leke med Emma.

I Framtiden

När jag blir 18 år då blir känd sångerska, aktris och dacerska. och jag ska åka på tune till Amerika. Där träfar jag Michael Jacksson och så gifter jag mig med han och fligtar till hans slot och så ska vi ha två barn, en Pojke och en flicka och masa djur. Sen kommer mina förelldrar till USA. Så ska de få en villa bredvid oss också får de en hund. Vi ska bo nära centrom men ändå är ser det ut så vi bor lång borta vi ska ändå ha många vänner nära.”

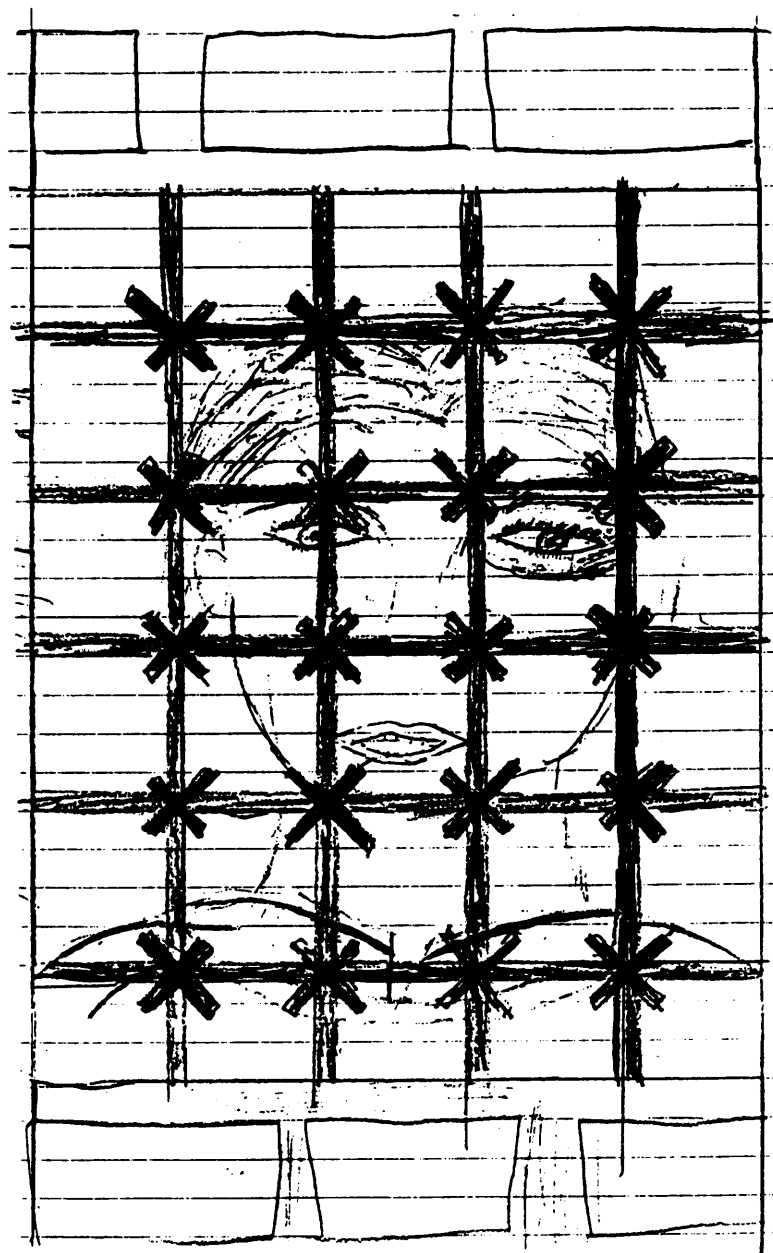
Annas berättelse kontrasterar starkt mot den assyriska flickans återhållsamhet i skriften. Anna visar öppet sina språkliga brister. Hon undviker inte svårigheterna. Hon berättar det hon vill berätta. Hon ”ger sig ut på djupt vatten”. Hon klarar inte att hålla ihop språket – men hennes språk lever och hon förmedlar något av sig själv. Den assyriska eleven däremot har troligen bara sagt så mycket som hon kan säga, inte vad hon kan tänka.

En del elever med invandrarbakgrund, som av läraren ofta jämföras med ”vanliga” elever, kan mycket väl tillhöra den grupp elever vars behov är svåra att upptäcka. De presterar hyggligt, till och med mycket bra, men ingen är medveten om hur otroligt mycken möda de måste lägga ner på sina prestationer i skolarbetet. För en sådan elev kan undervisning i studieteknik, en utökning av ordförrådet och hjälp att hitta vägar för egen språkutveckling innebära att eleven kan hålla kvar sin ambitionsnivå utan att knäckas av de överkrav som den otillräckliga färdighetsnivån i svenska innebär.

” Det här är jag

Hej! jag heter Robert. Mitt ämne är kemi. Och jag är 10 år. Jag kommer inte ifrån Polen. men mina föräldrar kommer från Polen. Jag har en kusin som heter Peter. och han är 7 år. och hans ämne är mate och han har en lille-bror. Och jag har en store-bror.

och han är 2 m lång, och han går i fyra år i teknisk. min mamma jobbar med blommor och min pappa jobbar med bilar. Min bror vill bli sivilingeniör och jag gick i karate. Jag plugar i mitt ämne på min fritid. Jag har varit i mitt hem-land 5 gånger. Det är bra i min fina skola.??

Roberts självporträtt.

Ovanstående lilla uppsats med självporträtt av Robert, 10 år, skulle mycket väl kunna bedömas som en språklig produktion utan större brister än svenska elevers i motsvarande ålder.

De fel han gör beror i huvudsak på skillnaderna mellan polskan och svenskan.

Exempel: Bokstaven ą saknas i polskan, och Robert ersätter den i flera fall med o (ifron, djugorden).

Polskan är ett av de språk som inte har vokallängd. Robert behärskar troligen ännu inte reglerna för lång och kort vokal. Han skriver tex mate, jobar, blomor, plugar.

Det kräver som regel mycken träning för att eleverna ska höra och förstå skillnaden mellan lång och kort vokal.

Robert berättar mycket på några få rader om sig och sin familj. Han vill eller förmår emellertid inte att utveckla sin berättelse.

Hans ibland motsägelsefulla formuleringar tillsammans med hans dramatiska självporträtt kan också uppfattas som en vädjan till de vuxna att se, dvs lägga märke till honom och att uppfatta att han kanske är i behov av hjälp. Han behöver förmodligen hjälp av både hemspråklärare, lärare i svenska som andraspråk och klasslärare för att utveckla sig och sitt språk.

Vi får inte missa Robert därför att han till synes är en god elev med en god svenska. Varje elev har rätt att få utveckla sitt språk maximalt.

” Det här är jag

Jag är en tjej på snart fjorton år. Jag tycker om att gå i skolan. Det är roligt att lära sig saker som man inte kunnat eller känt till förut. Mina intressen är musik och läsning. Jag spelar själv piano och jag älskar att läsa spännande böcker. Jag tycker också om filmer, mest romantiska tex "Borta med vinden", "Törn fåglarna" osv.

Jag har bott i Sverige i hela mitt. Jag tycker om det här landet och har inget emot att stanna här. Somrarna tillbringar jag i Jugoslavien i mina föräldrars hemstad Kragujevac. Det är en underbar plats där jag har en massa släktingar och vänner. Fast jag tycker om att bo i Sverige, har jag nyligen kommit fram till att Jugoslavien egentligen är mitt riktiga hemland. Ju äldre jag blir är mina känslor allt mer bundna till det landet. När jag tänker på mina kompisar eller minns något roligt vi gjort under sommaren bultar det ibland till i mitt hjärta. Då förstår jag att mitt hjärta är bundet till Jugoslavien och att det troligen alltid kommer att vara det.

Men ibland stoppar jag min fantasi och tänker efter. Varför är det så? Jag är ju född och bor i Sverige! Det är ju bara en kort

period av året som jag tillbringar där nere. Varför är mina känslor varmare för Jugoslavien än för Sverige? Kanske är det därför att människor i Jugoslavien är varmare och trevligare. Kanske är det därför att jag vet att jag bara har en kort tid på mig att njuta av det land som står mitt hjärta så nära.

Jag vet att om jag inte bestämmer mig snart för vilket land jag verkligen vill bo i kommer jag att leva i ständig tvekan eller längtan resten av mitt liv. Men nu måste jag ju leva i nuet. Jag kan inte alltid tänka på framtiden och låta mitt liv löpa vidare utan att jag försöker göra det bättre.

Jag har en underbar familj som älskar mig lika mycket som jag älskar dem. Jag älskar min mamma och pappa och kanske mest min storebror som är 25 år. Han är världens snällaste bror, tycker jag. Han offerar gärna en ledig kväll åt mig. Han hjälper mig med läxor och går ut på stan med mig. Ibland går vi på bio tillsammans och ofta känns det som om jag inte skulle kunna leva om han inte fanns.

Ofta får man frågan: "Vad vill du bli när du blir stor?" Jag har tänkt på det rätt mycket och har väldigt svårt att bestämma mig. En lång tid ville jag to bli filmstjärna! Men nu har jag lugnat ner mig lite. Kanske ska jag bli advokat eller handelsresande. Men pappa säger att när tiden är inne för att bestämma sig, så vet jag nog vad jag ska bli.

Det är bara en sak som bekymrar mig lite. Jag känner inte vilket land jag tillhör. Jag tror att jag kommer att bli olycklig om den här tvekan och längtan blir kvar inom mig. Jag är medveten om att jag en dag blir tvungen att bestämma mig, när det än blir. Jag hoppas att Gud hjälper mig med den här bestämmelsen och det tror jag också att han kommer att göra.

Ingen vet ju vad som väntar en efter döden. Jag tror att livet fortsätter efter döden. Men jag vill att mitt liv på jorden blir lyckligt, det med.

Lycka och god hälsa är ändå det enda som räknas här i livet. Det vet jag. Pengar och rikedom är bara något tillfälligt. Den riktiga lyckan ligger i att man vet vad meningen med livet är. Jag tror att jag är på god väg med att få veta det. Och om jag ännu inte vet det som kommer jag säkert att finna svaret på den frågan i den närmaste framtiden.??

Jelena är också en sådan elev som använder svenskan på ett mycket avancerat sätt, såväl muntligt som skriftligt. Hon har ett rikt och varierat ordförråd och berättar med inlevelse om sig själv, sina tankar och om sin familj.

Svårigheten för henne är dock att hon ibland använder visserligen helt korrekta ord, men som inte passar i sammanhanget. (Jag hoppas

att Gud hjälper mig med den här bestämmelsen.)

Jelena behöver träna upp sin känsla för hur orden passar in i olika sammanhang.

Att finna dessa elever, se deras behov och planera deras undervisning är något som angår alla lärare som kommer i kontakt med dem. Arbetsenheten har ett ansvar för elevens hela skolgång. Det gäller att klasslärare, ämneslärare, hemspråklärare, elevvårdspersonal i samråd ringar in elevernas behov av svenska som andraspråk, gör en helhetsbedömning av eleverna och en samplanering som ger dem möjlighet att utveckla svenska språket (och sig själva) så långt som möjligt.

Det finns inga test som ger oss nyckeln till denna helhetsbedömning. Ett skriftligt prov ger inte svar på alla faktorer som tillsammans bildar helheten av eleven. Det krävs att lärarna ständigt är observanta. Skrift och uttal kan vara utan fel, men den muntliga och den skriftliga framställningen kan vara mager. Elevens aktiva och passiva ordförråd kan vara så gott som ett och detsamma, dvs eleven äger egentligen bara det språk han använder; han har inte tillgång till synonymer och nyanser. Detta medför bla att eleven har svårt att förstå språket i läroböcker.

Eleverna och språket

Elevernas svårigheter att förstå läroboksspråket

Många elever på låg- och mellanstadiet, som av sina lärare upplevs som duktiga, motsäger ofta denna duktighet genom att i alltför stor utsträckning få problem med sina studier, när de kommer upp på de högre stadierna i skolan.

I och med att ämnena blir mer språkligt krävande och abstraktionsnivån i läroböckerna blir högre, räcker som regel elevernas språk inte längre till. Eleverna upplever det då oerhört frustrerande att inte komma i nivå med jämförbara svenska kamrater, hur de än jobbar.

Nedan följer ett exempel på en text ur en lärobok, som även elever som betraktas som duktiga, kan få problem med. En elev har markerat (understrykningar) de ord och uttryck, som han inte förstår.

Det måste än en gång påpekas att elever mycket väl kan svara rätt på innehållsfrågor på tex lärobokstexter utan att egentligen ha förstått innehåll eller sammanhang. Läraren får alltså inte blanda ihop vad man kan beteckna som elevens vilja och förmåga att "råka hitta rätt svar i texten" med vad det *egentligen* innebär att ha förstått.

” Full sysselsättning

Konjunkturer^x

I marknadsekonomierna^x har den ekonomiska utvecklingen inte gått jämnt utan i vågor: Man talar om konjunkturrörelser^x. Sett över flera år är man mest intresserad av den linje i mitten (trenden) som hela tiden går uppåt. Den visar att BNP per capita^x undan för undan har växt. En topp i cykeln brukar kallas högkonjunktur, en dal brukar kallas lågkonjunktur eller, om den blir långvarig, depression. Vid lågkonjunktur råder vanligen stor arbetslöshet.

Sådana konjunkturycklar var typiska för tiden före det andra världskriget, som började 1939.”

(Husén m fl: Samhällskunskap 3 Natur och Kultur 1983, s 40.)

Vad är det då i den här texten som vållar eleven speciella svårigheter?

- Det är förstås ord och uttryck som är speciella för just det här ämnet (konjunkturer, marknadsekonomierna, konjunkturrörelser, BNP per

KONJUNK-
TURCYKEL
?

capita, depression osv), ord som även svenska elever brukar ha svårigheter med. Läraren är som regel medveten om det och brukar ta upp och förklara sådana ord. Många av dessa ord är dock internationella och innebär därför inte problem för invandrareleven i den utsträckning som läraren ibland tror.

- Att förstå den abstrakta innebörden av ord och begrepp.

Eleven kan som regel den konkreta betydelsen och får svårigheter med att tolka orden när de står i ett mera abstrakt sammanhang (en topp i cykeln, en dal, konjunkturcyklar, inte gått jämnt utan i vågor).

Nybörjarundervisningen i svenska som andraspråk rör sig av förklarliga skäl i huvudsak med det konkreta ord- och begreppsförrådet. Naturligtvis tar man på ett tidigt stadium in vissa abstrakta begrepp t ex färg, form, tidsindelning. Abstrakta ord och begrepp från andra domäner, såsom skol- och läroboksspråket, stöter som regel eleven inte på förrän långt senare, nämligen då han deltar i undervisning i de olika ämnena. Vid övergången från nybörjarundervisning till mera avancerad undervisning bör därför en del av elevens svenskundervisning utgå från texter av fackämneskaraktär. Man kan på så sätt undvika att steget från nybörjartexter till vad lärobokens texter kräver blir alltför svårt.

Även om man låter undervisningen utgå ifrån fackämnestexter så ska huvudaspekten i undervisningen ligga på det språkligt stimulerande planet.

I och med att elevens totala språknivå höjs så förbättras därmed automatiskt elevens förmåga att även använda språket som tankeverktyg.

- Besvärliga konstruktioner, t ex satsförkortningar som sett över flera år, vållar eleven problem. Satsförkortningar är vanliga i läroböcker men ovanliga i sammanhang där man lär in ett nytt språk. Eleven har vidare strukit under uttryck som undan för undan. En del ord i svenskan förekommer bara i vissa konstruktioner och sammanhang och har ingen annan funktion än att det ena ordet förstärker det andra. Andra sådana exempel är "rubb och stubb", "i ur och skur". Uttryck som dessa lär sig svenska barn rätt tidigt och behöver inte vidare fundera över innebörden. För invandrareleven kan tolkningen av dessa uttryck vara mycket svår.

Ämnesläraren har också markerat (x) de ord och uttryck i texten som han tror att eleverna får svårigheter med. Kännetecknande för läraren är att han enbart markerar fackord och fackuttryck. Det är naturligt att det är denna typ av ord som läraren tar upp och förklarar. Läraren har själv under sin utbildning lexikalt endast fått lära sig ordens speciella betydelse. Eleven ska kunna slå upp nya och okända ord i lexikon eller ordbok. Det är tillräckligt med de kunskaperna och den tekniken för

att söka ny ordkunskap när det gäller skolans främmandespråksundervisning men det räcker inte i undervisningen i svenska som andraspråk.

Elever som har svenska som sitt andraspråk måste nå betydligt högre än främmandespråknivå ifråga om sina svensk-kunskaper, om de ska ha samma förutsättningar till fortsatta studier som svenska elever.

För andraspråkseleverna är det den icke lexikala betydelsen av orden som är det viktigaste men också den mest arbetsamma att komma åt. Det gäller för dem att få in en känsla för ords bibetydelser och hur de används; för abstrakta och överförda betydelser av orden, för synonymer och ords valörer. Det kräver lång och intensiv träning och att eleverna gång på gång möter orden i likadana eller liknande situationer, för att de ska förstå ordens verkliga innebörd eller, när de själva använder dem, känna när ett ord passar in i sammanhanget.

Undervisningen måste bidra till att elevernas ordförråd ökar väsentligt. Dessutom måste ordens exakta betydelser ringas in. Vad betyder orden egentligen? Vilka betydelsekomponenter är knutna till orden?

EXEMPEL

Hav: vatten, öppet, salt

Sjö: vatten, avgränsat, sött

Kanal: vatten, omgivet av land, konstgjord vattenväg, rinnande

Bäck: vatten, omgivet av land, mindre än å, naturlig vattenväg, rinnande

Å: vatten, omgivet av land, större än bäck, naturlig vattenväg, rinnande

Så här skriver Maria Borgström i en artikel i *SIL informerar* 2/86.

”... Andra svårigheter bottnar i att invandrareleverna omöjligt kan dra de slutsatser de svensktalande barnen gör eftersom de saknar deras referensramar.

I läseboken *Elsi* hittar vi följande exempel:

En ö i snö

Siv: Ser du ön?

Jan: Ja. Är det tö där?

Siv: Nej. Den är vit av snö.

Jan: Är det lös snö?

Siv: Ja, det är lös,
fin ny-snö.

Här måste man känna till olika typer av snö: lös snö, nysnö. Vet barnen vad tö betyder? Detta är svåra begrepp som hör till barnets erfarenheter av klimat. Bilden bidrar inte till förståelse av texten.

I boken *Viktigt att veta 2* (VIVA) står under rubriken 'Julgott i gåtor':

När man knäcker mig
säger det krak.
Vem är jag?

Jag faller inte långt
från trädet.
Vem är jag?

I det första fallet måste man känna till vad som äts under julen i Sverige. I det andra talesättet 'äppet faller inte långt från...'

I boken *Gena A*, Studieboken A, kan vi läsa följande stycke:

'Vad är jord?

Inlandsisen gled fram över marken som en väldig väghyvel och slet loss stycken ur berggrunden. Dessa krossades sedan till stenar, grus, sand och ett fint, fint mjöl som kallas lera. Jord är en blandning av dessa bitar eller partiklar.'

I detta stycke har man tagit väghyveln som exempel för att förklara hur inlandsisen jämnade marken. Det förutsätter att man vet hur en väghyvel ser ut och hur den fungerar för att kunna förstå stycket. Om man aldrig har sett en sådan maskin, vilket är högst troligt för många barn i Sydamerika, är det omöjligt att föreställa sig dess arbetsätt.

Ord kan också vara svåra på grund av kulturella och sociala skillnader. Här finner vi också värderingar.

I *Viktigt att veta 1*, (VIVA) står det:

Vara hemma

Ibland är det tomt och tyst
när man kommer hem.
Då kan det kännas skönt
att vara för sig själv en stund.
Men ändå kan man längta
efter sällskap.

ARBETSRUTA

- Måla en bild av din vrå eller ditt rum.
- Rita bilder som visar hur ni arbetar tillsammans hemma.
- Gör en skylt som du kan sätta upp på din dörr hemma.

Det känns skönt att vara för sig själv en stund anknyter till den svenska kulturen.

Måla en bild av din vrå eller ditt rum. Måste man ha en vrå eller eget rum? Båda begreppen har en dold innebörd som är svårförståelig. ('Eget' är positivt i Sverige.)

Rita bilder som visar hur ni arbetar tillsammans hemma. Om man inte arbetar tillsammans?

Gör en skylt som du kan sätta upp på din dörr hemma. Vilken är min dörr? Måste man ha en egen dörr???

Det är oerhört viktigt att läraren är lyhörd för vad eleven uppfattar som svårt i en text och hur eleven uppfattar verkligheten bakom orden. Det får emellertid inte bara ses som ett problem att eleven tolkar texten olika. Många gånger kan det vara berikande, vara det som sätter i gång diskussionerna.

Elevernas svårigheter att använda språket

Skriftligt

I samband med presentation av några elevuppsatser (s 10 ff) har pekats på några av bristerna utöver de grammatiska i elevernas skriftliga produktion.

Eleverna behandlar svenskan tämligen korrekt när de själva väljer vad de ska skriva om. Till exempel genom undvikande, omskrivning av ord, enkla ordföljdmönster, okomplicerad meningsuppbyggnad eller enkelt ordförråd behöver de inte riskera att deras verkliga brister lyser igenom. Det är först när eleverna ska skriva om ett givet ämne eller i detalj redogöra för något som deras verkliga begränsningar i skriftlig framställning tydligt framgår.

Läraren måste träna upp sin förmåga att läsa "mellan raderna"; att vara lyhörd för vad eleverna egentligen vill säga och locka fram det. Motståndet hos många elever mot att skriva beror ofta på att deras språk inte räcker till när de vill klä sina tankar i ord. De har många gånger svårt att acceptera de magra texter de själva åstadkommer, eftersom dessa inte står i överensstämmelse med vad de i övrigt presenterar.

Muntligt

På samma sätt är det med elevernas muntliga färdigheter. De talar ofta en relativt god svenska. De har dock många gånger en begränsad förmåga att uttrycka sig nyanserat, att anpassa språket till olika situationer och till olika personer, att kunna variera ord och grammatisk struktur för att kunna kommunicera i alla önskade situationer. Den fördjupade undervisningen i svenska bör således leda till att eleverna får möjligheter att utveckla sitt andraspråk så väl att de kan uttrycka sina tankar, idéer och känslor på det sätt som de önskar och behöver.

Undervisningen bör också leda till att eleverna kan lyssna till komplicerade resonemang, uppfatta den röda tråden och kunna dra ut det viktigaste ur innehållet.

De måste också på ett klart och tydligt sätt själva kunna sammanfatta och redogöra för vad de lyssnat till eller läst.

I nybörjarundervisningen är det viktigt att lära eleverna att förstå och använda enkla och entydiga kommunikationsmönster. Eleverna upptäcker emellertid snart att när de ska använda sitt andraspråk i kommunikation med någon som har detta språk som sitt modersmål, är det inte tillräckligt att de kan ord, uttryck och grammatiska regler. De måste lära sig språkets olika funktioner och hur dessa utnyttjas.

Att text av sin svenska lärare bemötas med "Det är inte sant!" (med ett speciellt tonfall) efter att ha berättat om något ovanligt eller oväntat som man upplevt, gör förstås att eleven känner sig osäker och börjar förklara sig. Han upplever lärarens häpna utrop som en beskyllning att han ljugit just därför att han inte rätt kan tolka utropet i den aktuella situationen.

I nybörjarundervisningen, när svenskan är ett nytt språk för eleven, är det självklart att läraren i svenska som andraspråk använder en del av tiden för uttalsträning. Ingen lärare ifrågasätter vikten av att eleverna redan från början får chansen att lära sig ett så riktigt och korrekt uttal som möjligt. I den fortsatta undervisningen eftersätts tyvärr ofta uttalsundervisningen. Det är lätt att tro att uttalsdelen, i och med att eleverna fått sådan undervisning på nybörjarstadiet, är ett avslutat kapitel.

Lärare vänjer sig ofta alltför snabbt vid sina elevers sätt att tala och märker kanske inte elevens uttalsbrister. De är inte längre så tydliga som på nybörjarnivå. Eleven har kanske hittat "ungefär" rätt läge för ett visst ljud men inte det exakt rätta. För läraren är det många gånger svårt att höra den härfina skillnaden mellan en svensk elevs uttal av "mycket" och en jugoslavisk elevs "micket". Sådana uttal leder ofta också till felstavning.

I och med att eleven är osäker på förhållandet mellan ett visst ljud och dess symbol i skrift, väljer han ofta fel bokstav eller för över motsvarande ljud i det egna språket till svenska.

Så länge eleven inte hör de svenska språkljuden rätt, kommer han att ersätta dem med sina egna eller närliggande svenska. Det är först när han säkert kan särskilja svenskans ljud som han kan uttala och skriva dem rätt.

Detta kräver många och intensiva övningar för att ge önskvärt resultat. I den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk bör därför regelbundna "diktamensövningar" ingå som ger läraren vägledning om hur eleven i skrift uppfattar den talade svenskan.

Skolans talpedagog kan ofta vara till stor hjälp och ett viktigt stöd för läraren i svenska som andraspråk.

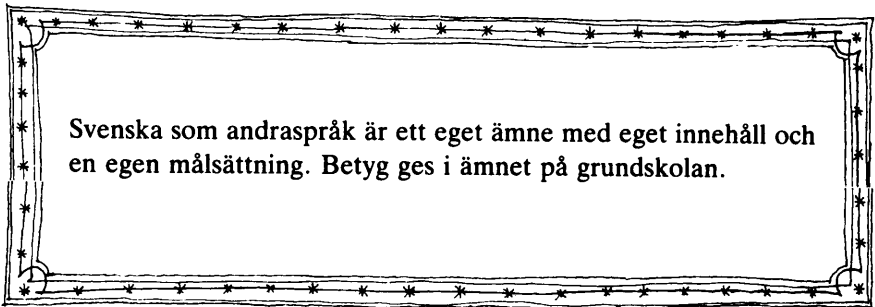
Mål och innehåll i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk

Undervisningens mål

Skolans insatser skall planeras och krav ställas utifrån varje barns aktuella förutsättningar. Skolan har skyldighet att ta väl hand om alla elever och att stödja och uppmuntra envar att utveckla sin förmåga och sina intressen. Ett särskilt ansvar har skolan för elever med svårigheter och för barn och ungdom som tillhör olika minoriteter. Skolan kan därför inte ge alla lika mycket hjälp. Den måste speciellt och i samverkan med andra stödja dem som av olika anledningar har särskilda svårigheter.

Elev med annat hemspråk än svenska har rätt att få en med andra elever likvärdig utbildning. Skolan måste – samtidigt som den stärker dessa elevers språkutveckling – aktivt ta till vara deras kulturarv.

(Läroplan för grundskolan, s 14.)

Vilket är målet för svenska som andraspråk och vad skiljer detta ämne från den vanliga modersmålsundervisningen?

Enligt Läroplan för grundskolan är målet för undervisningen:

Elever med annat hemspråk än svenska och med annan kulturbakgrund skall få sådana kunskaper i svenska att de kan leva och verka i kamraterkretsen i skolan, på arbetsplatser och i samhället i övrigt på samma villkor som kamrater med svenska som hemspråk.

(Läroplan för grundskolan, s 142.)

Det är ett högt satt mål men nödvändigt om elever med invandrarbakgrund ska få samma möjligheter som svenska elever till fortsatt utbildning och arbete.

Undervisningen skiljer sig i huvudsak från modersmålsundervisningen genom att den

skall ge eleverna sådana nödvändiga språkkunskaper, som elever med svenska som hemspråk fått före skolåldern och som kamrater i motsvarande ålder lärt sig i svenskundervisningen. De skall också lära sig ord och begrepp som är nödvändiga för att de på ett meningsfullt sätt skall kunna delta i undervisningen i olika ämnen.

(Läroplan för grundskolan, s 143.)

Svenska som andraspråk kan ibland för både lärare och elever framstå i ett konkurrensförhållande till undervisningen i ämnet svenska i klassen. Det är därför av stor vikt att eleverna upplever undervisningen i svenska som andraspråk som effektiv och meningsfull och att andra lärare respekterar elevernas behov av sådan undervisning.

Elever och lärare tycker många gånger att en elev har en god svenskfärdighet och "klarar sig" med den. Det är dock lärarens uppgift att föra eleven fram till hans maximala språkliga förmåga och inte stanna på en lägre nivå. Det gäller därför att elevens ordförråd utökas – exempelvis med det ordförråd som svenska barn normalt tillägnat sig före skolstarten.

Eleverna måste få möjlighet att utveckla svenska språket, så att det blir rikt på nyanser, bildliga uttryck, synonymer och idiomatiska uttryck.

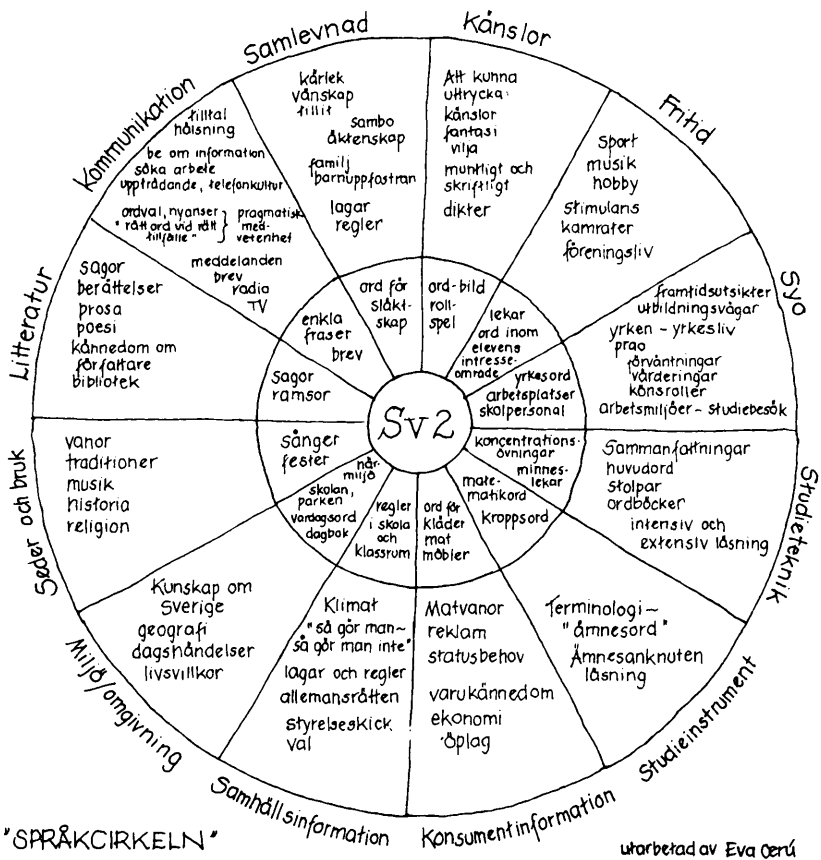
Läraren i svenska som andraspråk har också en viktig uppgift att låta eleverna bli delaktiga av vårt kulturarv – känna till sagor, dikter, rim, ramsor och ordlekar. De ska också få möjlighet att behålla och stärka sin egen kultur, bl a genom jämförelser både språkligt och kulturellt.

Ett pedagogiskt axiom är att utgå från det som är känt för eleverna, utnyttja deras redan befintliga kunskaper, insikter och erfarenheter – inte bara språkligt. Läraren i svenska som andraspråk bör arbeta kontrastivt för att ta vara på elevernas tidigare kunskaper, bygga vidare på dessa och hjälpa eleverna att få en stark identitet med en tillhörighet i två språk och två kulturer.

Undervisningen i svenska som andraspråk ska leda till att eleverna får ett så rikt språk att de kan använda det muntligt och skriftligt i alla önskade sammanhang. Eleverna ska kunna vara delaktiga i diskussioner, vilja och våga uttrycka sig, kunna formulera sig och "sätta ord till sina tankar" inom en mängd olika områden.

Undervisningens innehåll

Språkcirkeln nedan är ett försök att schematiskt belysa olika tänkbara områden (sektorer) som ett språk omfattar och som man ska kunna prata och skriva om. Självklart är sektorerna inte i verkligheten skilda från varandra. De går in i varandra, men sektorerna kan vara en hjälp att sortera innehållet i undervisningen temavis.

Den inre cirkeln omfattar tänkbara ord och begrepp som mer hör hemma i nybörjarundervisningen i svenska som andraspråk. Sektorernas yttre delar ger förslag på vad man kan arbeta med inom den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk.

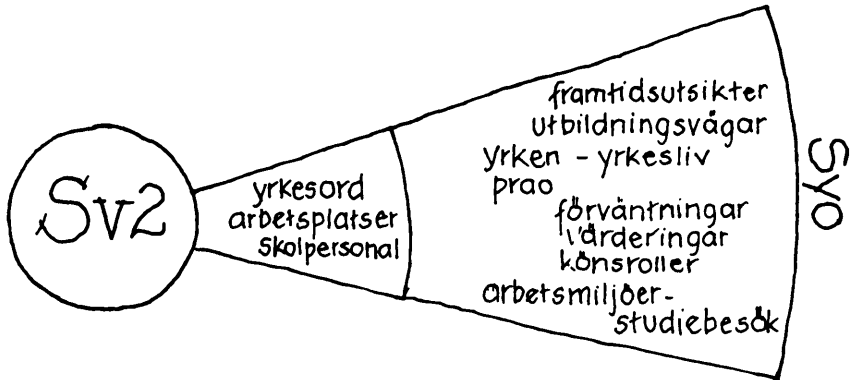
Betrakta dock inte cirkeln som en rigorös kursplan, utan utgå från elevernas intressen och behov.

I arbetet inom varje sektor kommer på ett naturligt sätt läroplå-
nens alla olika språkliga huvudmoment in: lyssna, tala, läsa,
skriva, språklåra.

I sammanhanget kan nämnas att SÖ på regeringens uppdrag utarbetat
förslag till ny kursplan i ämnet svenska i grundskolan. I förslaget har
man fört samman huvudmomenten TALA och LYSSNA, LÄSA,
SKRIVA till en rubrik, *Språkutveckling*. Därigenom betonas vikten av
att de olika språkliga färdigheterna inte får isoleras från varandra utan
bör utvecklas i *samspel* med varandra.

Språkliga övningar kan ske kring praktiskt taget vilket innehåll som
helst. Inläring sker även när man inte är fokuserad på själva språket.
Man får då tillfälle att använda språket, diskutera och lära sig mer om
något som intresserar. I avsnittet att arbeta med ett tema i svenska som
andraspråk visas hur mycket språk det kan bli kring cirkelsektorn syo.

Temat kan lämpligen sättas in när eleverna står inför ett studieval
eller en properiod.

Elevernas erfarenheter ger stoff till undervisningen

Elevernas kunskapsbehov, intressen, upplevelser och gemensamma
erfarenheter kan ge stoff till undervisningen, ett innehåll som känns
angeläget för eleven. En aktuell situation, en friluftsdag, en konflikt,
ett studiebesök, ett prov t ex kan bli inkörsport till arbetet.

Man kan arbeta på olika sätt med detta innehåll. Genom att diskutera, agitera och debattera, uttrycka åsikter och känslor "sätter man ord på" det aktuella innehållet, muntligt eller skriftligt. Genom att läsa vidare, söka svar på sina frågor, söka förklaringar fördjupas kunskaperna, tränas studietekniken och ord- och begreppskunskapen förstärks.

Eleven ska vara *aktiv* under lektionen. Lärarens roll blir mera igångsättande, inspirerande och stödjande. Läraren hjälper eleven så att arbetet går framåt. Läraren "server" eleven med sina kunskaper i svenska som andraspråk. När eleven *behöver* kunskapen (ordet, formuleringen, verbformen) för att uttrycka det han vill – då sker inlärning!

För att diskussioner och andra verbala aktiviteter ska kännas meningsfulla och angelägna bör undervisningen i svenska som andraspråk bedrivas i *grupp* – annars blir inte kommunikationen levande.

Allmänt om metodik i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk

I FoU-rapport nr 40, *Invandrarbarnen och tvåspråkigheten*, SÖ 1981, skriver Gunnar Tingbjörn i en uppsats med samma titel bl a nedanstående, som är en sammanställning av citat ur boken:

MUNTLIG
SPRÅK-
BEHÄRSKNING

” Det främsta målet för undervisningen i svenska som andraspråk är att ge eleverna en mycket god muntlig språkbehärskning. Denna skall ge dem färdighet, *vilja* och *förmåga* att efter undervisningens slut kunna delta i olika sammanhang och därigenom själva kontinuerligt bygga på sina kunskaper. För att kunna uppnå en tillfredsställande muntlig kommunikativ kompetens krävs att man får rikliga tillfällen att aktivt använda språket. Men enbart tillfällen räcker inte. Man måste också ha en vilja att utnyttja tillfällena. En sådan vilja förutsätter i sin tur *självförtroende*. Man måste tro på sin egen förmåga att med språkets hjälp kunna påverka sin egen situation. Annars tar man inte till orda i klassrummet, på fackföreningsmötet eller ens under kaffepausen. Mycket snart får man då en bild av sig som den som alltid är tyst och utan fungerande språk och som därför av andra bedöms som passiv och ointressant och som efter en tid ställs utanför gemenskapen.

SKRIFTLIG SPRÅK- BEHÄRSKNING

I ett samhälle som vårt krävs även förmåga att skriva svenska. Ingenting torde vara så klass- och gruppskiljande som förmågan att behärska landets officiella skriftspråk. Den skriftliga språkbehärsksningen har betydelse även för den muntliga eftersom skriftspråket till mycket stor del ligger till grund för det offentliga talspråket i föredrag, sammanträden, diskussioner o.d. Om alla eller en stor del av invandrarna på grund av otillräcklig svenskundervisning inte skulle bli delaktiga av det svenska skriftspråket ökar det på ett dramatiskt och ytterst olyckligt sätt den del av befolkningen som står utanför reellt inflytande i samhället för sig och sin grupp. De kommer att tillhöra vad som brukar kallas 'de politiskt fattiga'.

SPRÅKETS TANKE- FUNKTION

Förutom kommunikation i tal och skrift med andra människor och med myndigheter har språket en annan nödvändig funktion för oss, nämligen i vårt tysta tänkande...

... För att kunna lösa intellektuella och emotionella problem krävs en god språkbehärsksning. För att kunna planera inför framtiden, sätta sig in i andra människors situation eller förvärva en medveten samhällssyn måste man under lång tid intensivt bearbeta komplicerade problem med hjälp av språket. Våra utsikter till framgångsrika lösningar på intellektuella och emotionella problem, yrkesmässigt och mänskligt, är till stor del beroende av hur vi kan hantera dem språkligt...

... De emotionella attityderna i det tysta tänkandet ligger till grund för de språkliga handlingar som man, mer eller mindre medvetet planerat, utför i kontakt med andra människor. Speciellt svårt är det att kunna utföra sådana språkliga handlingar som tex innebär att man skall bli älskad eller att en grupp åhörare skall rösta för ens idéer.

UNDERVISNING

Språkets betydelse för att man skall kunna tänka har knappast alls uppmärksamrats när det gäller invandrarelever. Likväl är det givet att såväl undervisning som annan verksamhet för denna kategori i utomordentligt hög grad måste påverkas av elevernas förmåga att kunna tänka på hemspråket och svenska.

MINNE

I detta sammanhang bör det erinras om att minnet fungerar betydligt sämre på ett främmande språk. I synnerhet gäller det om förmågan att minnas information, formuleringar och intryck via hörseln. Och trots alla audiovisuella hjälpmedel och rikt illustrerade läromedel är det fortfarande lärarens tal som står för den överväldigande merparten av kommunikationen under lektionerna. Man får alltså inte förvåna sig om invandrareleverna missar eller snabbt glömmet en del av vad som sägs på lektionerna.

FANTASI

Av största vikt, inte bara för skolframgången utan överhuvudtaget för den egna personlighetsutvecklingen, är att barnen får utveckla sin fantasi. För att en invandrarelev skall kunna utveckla och använda sin fantasi och kombinationsförmåga vid tex uppsatsskrivning, i diskussioner och i rollspel är det en förutsättning att han har sådan språklig förmåga att hans kreativa tänkande inte hämmas. Oförmåga att nyansera känslor till andra människor är ett av de mest påtagliga resultaten av oförmågan att i tanke språkligt kunna omvandla sina upplevelser och intryck till attityder och handlingar . . .

. . . Målet måste vara att en människa som lever i en tvåspråkig miljö skall få en sådan tankeförmåga på sina båda språk att hon kan bearbeta, fördjupa och bedöma sina känslor till sina medmänniskor ur respektive språkgrupp på det språk som hon har gemensamt och använder som samtalspråk med dem. ”

Hur gör man?

Hur gör man då i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk för att bibringa eleverna språkfärdighet, vilja, förmåga och självtillit? Finns det någon säker, beprövad metod?

För nybörjarundervisningen bedrivs forsknings- och utvecklingsarbete och ett antal olika metoder har beskrivits. Men för den fördjupade undervisningen är forskning och metodutveckling ännu näst intill obefintlig.

På samma sätt som vid all språkundervisning finns det olika åsikter om hur undervisningen i svenska som andraspråk ska bedrivas. De två språkmetoder som brukar ställas i motsats till varandra, är den traditionella språkundervisningen, där grammatiken styr innehållet, och den kommunikativa språkundervisningen, som i sin ytterlighet kan leda till att "ostrukturerat prat" blir undervisningens enda innehåll.

Som i all undervisning gäller det att inte ha en övertro på en enda, förlösande metod, utan att på basis av forskning och erfarenhet, egen och andras, finna det arbetsätt som passar elever och lärare bäst.

Att kunna och våga kommunicera är naturligtvis den viktigaste språkfunktionen. Detta måste vara undervisningens utgångspunkt. Men en fungerande muntlig kommunikation måste ha sin förankring i en god språklig behärskning, grammatisk säkerhet, ett rikt ordförråd, ett gott uttal samt förmågan att anpassa språket efter olika situationer. Dessa kunskaper utgör också basen för den skriftliga kommunikationen, som i den fördjupade undervisningen blir allt viktigare.

Metoderna bör alltså inte ställas mot varandra utan bör få samverka och stödja varandra.

Undervisningen ställer speciella krav på läraren

Undervisningen i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk ställer stora krav på läraren, bl a därför att eleverna kan mycket svenska och många gånger själva anser sig kunna tillräckligt. Kravet på ett innehåll som svarar mot varje elevs behov understryks därigenom. Det blir speciellt viktigt att eleverna verkligen känner sig motiverade, att de får ut vad de behöver, att det känns meningsfullt att gå till undervisningen i svenska som andraspråk!

Läraren måste hela tiden vara medveten om vilka kunskaper eleverna saknar och har behov av samt veta *hur* arbetet ska fortsätta så att nyckelfunktionerna kommunikation, tanke, känsla och fantasi får utvecklas maximalt hos eleverna.

För att nu kunna fördjupa arbetet på ett meningsfullt sätt kan läraren fundera över bla följande:

- vilka begrepp eleven behöver,
- vilket ordförråd eleven behöver,
- vilka grammatiska moment som behöver förklaras,
- i vilka texter eleven kan läsa vidare,
- om eleven kan dra paralleller, jämföra med annat han sett, hört, läst om eller varit med om – andra funderingar, andra associationer,
- hur eleven kan dra slutsatser, sammanfatta arbetet,
- om de nya kunskaperna kan föras över till andra sammanhang.

Läraren måste också hela tiden ha kursplanens huvudmoment i svenska som andraspråk i åtanke.

* Lyssna och förstå	* Skriva
* Tala	* Språklära
* Läsa och förstå	* Samhälls- och kulturorientering

Elevernas behov styr

För de här elevernas fördjupade undervisning kan man inte ha en i förväg strukturerad progression, vare sig när det gäller ordförråd eller grammatik. Dels därför att eleverna har så olika förkunskaper och dels för att man ännu helt enkelt inte vet i vilken ordning grammatiska strukturer bäst lärs in.

Progressionen i grammatikundervisningen måste göras utifrån andra aspekter än vad som anses som lätt eller svårt.

Detta innebär att sådana moment som traditionellt anses som "svåra" inte alltid kan vänta till dess att det strukturellt skulle vara lämpligt att ta in dem. Här måste elevernas behov vara styrande.

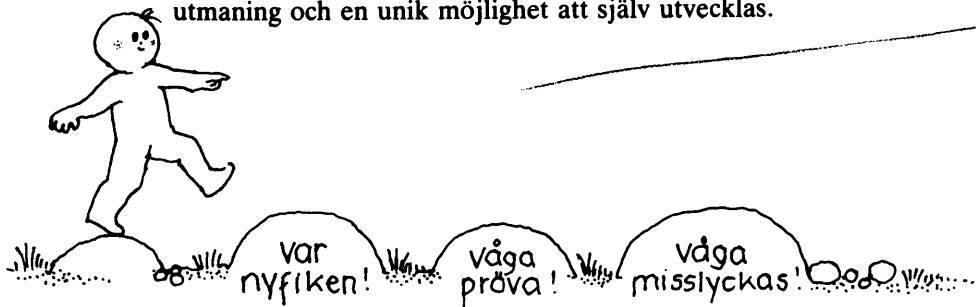
Som lärare bör man vara lyhörd för vad som för eleven känns mest angeläget att ta upp grammatiskt. Genom att noggrant studera hur eleverna uttrycker sig i tal och skrift kan läraren få vägledning om vilka grammatiska moment som eleverna behöver träna mera.

I *Tröskelnivån*, SÖ 1981, beskrivs ett arbetssätt som bygger på en *cyklisk* progression för undervisningen. Det innebär att man, vad gäller grammatiken, på ett tidigt stadium tar upp de mest neutrala, mest använda och grammatiskt enkla strukturerna. Man återkommer sedan och ger i senare cykler en mer uttömmande beskrivning av tex grammatiskt mer komplicerade uttryckssätt.

Som lärare i svenska som andraspråk måste man aktivt söka idéer, nya infallsvinklar och annorlunda läromedel som passar eleverna och undervisningen. Det finns inget färdigplanerat.

För att kunna planera undervisningen så att elevens behov tillgodoses, måste läraren i svenska som andraspråk samarbeta med elevens övriga lärare; hemspråklärare, klasslärare, ämneslärare. Undervisningen i svenska som andraspråk är verkligen inte något isolerat och avskilt, utan en integrerad del av elevens hela skolsituation.

En lärare i svenska som andraspråk tvingas söka sig fram på nya vägar, utan trygga, säkra metoder och utan heltäckande läromedel – en utmaning och en unik möjlighet att själv utvecklas.

Leken, dramat och rollspelet ger möjligheter

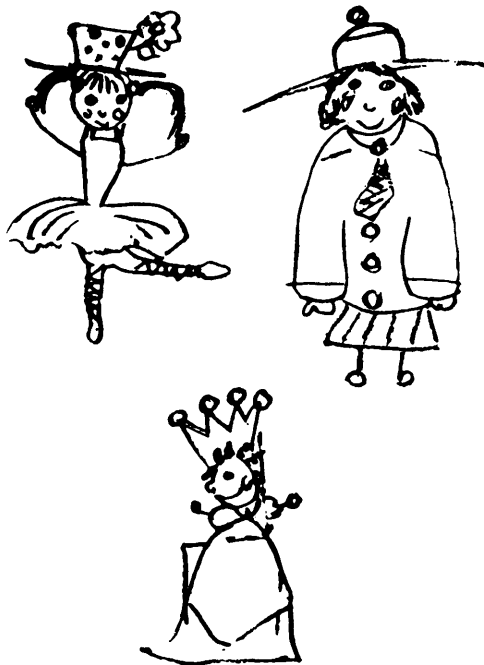
Observera att bild- och ljudproduktion också är kommunikation – i sig eller som ett stödjande komplement till elevens tal och skrift. (Se mer om detta i avsnitten: Att arbeta med bild och Att arbeta med ljud.)

” Slutligen kan en sådan undervisning inte begränsas till elevernas verbala språkutveckling utan måste aktivera hela deras språkliga kompetens som också innefattar att uttrycka sig i bild, ljud och rörelse. Skolans språkundervisning måste med andra ord

- utgå från elevernas erfarenhet,
- satsa på kollektiv språkproduktion och
- ha en helhetssyn på språk.”

(Hansson, H (red): *Bildspråket i skolan*, s 18.)

Leken, dramat och rollspelet ger andra möjligheter till att vidga språket, att verkligen uppleva att kommunikation är mer än bara ord; kroppsspråket kan hjälpa tankar att komma fram och förmedlas även utan ord. Det är viktigt att den elev vars språk inte riktigt räcker till, får stimulans att utnyttja alla sina kommunikativa resurser: kroppen, ordet, ljudet, bilden.

”Språklekarna och dramalekarna stimulerar sinnena, skapar nyfikenhet och tändar fantasin. De ger barnen lust att använda språket, att associera, att öppna och utveckla sig.

– Dramaövningarna ger alla en möjlighet att vara med, oavsett på vilken språklig nivå de befinner sig! Det utesluter ingen och det är bra, menar en lärare som provat på.

En språkövning som är förankrad i hela kroppen ger ett annat resultat än om eleverna bara sitter i sina bänkar. Dramaövningar löser upp den yttre formen och gruppdynamiken gör att det börjar hända tydliga saker i gruppen.”

(Ur *Nya barn gör skolan ny*. Artikel av Ingela Bendt, Utbildningsradion.)

Lek är inte att ”leka bort tiden”. Under leken, i entusiasm och inlevelse kan ofta mer inläring ske, än när man fokuserar på språklig träning.

Enkla rollspel (situationsövningar) ger fina möjligheter att träna sociala och kulturella mönster (stå i kö, att hälsa, be om hjälp, be om information).

Exempel på hur man kan arbeta med språklek och drama i undervisningen i svenska som andraspråk finns i Utbildningsradions lärarprogram *Språklek och drama i svenska som andraspråk*, beställningsnummer från AV-centralen 84738/ra 2 (lån av kassetband).

Vilket arbetssätt man än väljer måste de nyvunna kunskaperna på något sätt bearbetas och befästas genom att eleven får skriva ett föredrag, en rapport, hålla ett ⁶anförande, göra ett collage, en väggtidning, skriva en dikt, ett brev, en saga, dramatisera . . . Elevernas arbete bör om möjligt resultera i meningsfull produktion som andra kan få ta del av.

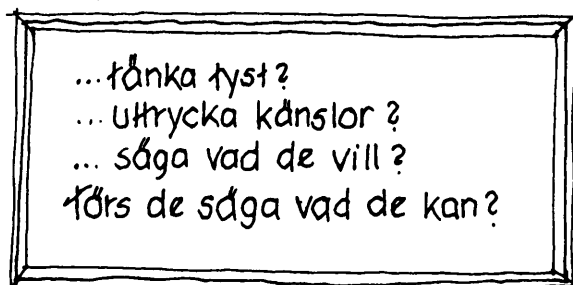
Om man vet att ens arbete tas till vara, att det återanvänds, blir man mer motiverad att finna de rätta språkliga uttrycken, stava rätt och skriva snyggt. På samma sätt bemödar man sig mer om att tala väl om man vet att någon verkligen lyssnar.

Här kommer också lärarens rättningar i sitt rätta sammanhang. Eleven *vill* att det ska vara rätt, och det viktiga är ju inte att rätta eventuella fel, utan att hjälpa eleven att göra rätt.

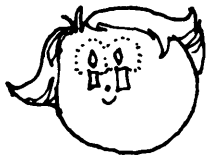
För att hjälpa minnet att komma ihåg vad man lärt sig, måste eleverna få återkomma till och repetera det avslutade arbetet, kanske i anslutning till nya moment som anknyter till genomgången stoff. Det ger också glädje att känna igen och upptäcka att man faktiskt lärt sig något.

För att hinna med vad man önskar under timmarna i svenska som andraspråk är *läxor* ett nödvändigt gott. Detta hör intimt samman med studiedisciplin och studieteknik. Vi måste våga ställa krav på våra elever. Det är farligare att underskatta en elev än att kräva att eleven lever upp till sin förmåga.

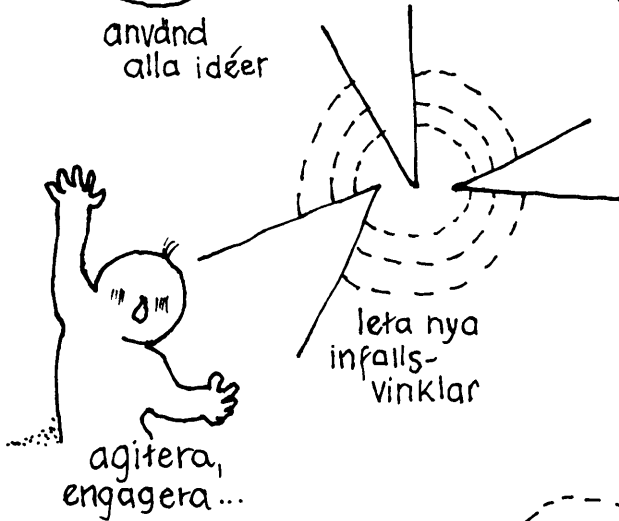
KAN DINA ELEVER

SUMMERING...

använd
alla idéer

leta nya
infalls-
vinklar

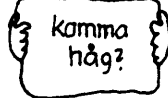
agitera,
engagera...

glöm
glöm...

PRAT
PRAT
PRAT

med få ord
minns man mindre

* fungerande svenska *

skriv
skriv

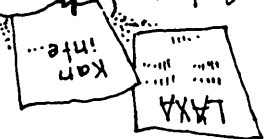
utan tänk
dålig undervisning

kommunikation:
Ord jag använder
aktivt blir MINA

med få ord
blir tänket
torftigt...

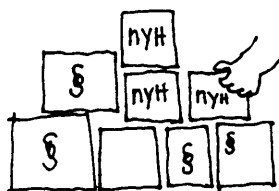

individuell utprovning
av språkdräkten

låt elevens
behov styra
grammatik-
undervisningen

bygg på befintliga
grundkuhsaker

ta upp
en konflikt
när den är
aktuell

producera ~
dokumentera

Använd böcker ~
men glöm inte att

tänka
själv

Läromedel i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk

Läroböcker och annat material för undervisningen i svenska som andraspråk finns förtecknade i kataloger från SIL (Statens Institut för Läromedel). Se vidare s 73.

De läroböcker som finns för den fördjupade undervisningen täcker tyvärr inte alla önskade moment, åldrar och behov. Därför är alternativa läromedel och undervisningssituationen i sig viktiga beståndsdelar i arbetet. Som *alternativa* läromedel kan nämnas:

- Elevproducerat material.
- Skönlitteratur, tidningar, tidskrifter.
- Bild och ljud, TV, radio, bild- och ljudband.
- Läroböcker i andra ämnen.
- Studiebesök.

| Självfallet måste elevernas behov få styra valet av läromedel, Eleverna förväntar sig kanske, bland annat på grund av sina tidigare erfarenheter, traditionella läromedel med t ex "fylla i-frågor". Dessa läromedel kan också upplevas som ett stöd även för läraren. Det märks att eleven har "gjort något", vilket kan kännas skönt för båda parter.

Som lärare bör man vara uppmärksam på att en elev faktiskt kan klara av en ifyllnadsuppgift utan att egentligen ha förstått något av innehållet! Det är också viktigt att kritiskt studera *språket* i läroböckerna: Säger vi så här på svenska, är det ett levande språk, är det ett språk som eleverna har behov av, är det detta de behöver träna?

| Använd gärna läroböcker, men låt dem inte styra undervisningen! Det är inte säkert att den progression som finns inbyggd i läroboken passar alla elever. Använd läroboken som ett komplement till undervisningen.

Det gäller att finna en balans mellan de traditionella läroböckerna, där lärare och elever finner trygghet, och den kommunikativa språksynen med det levande och fungerande språket i centrum, som bör prägla undervisningen.

Att söka sig fram till kunskaper – via litteratur, tema, bild och ljud

Att arbeta med litteratur

Allmänt

Eleverna skall utveckla sin förmåga att leva sig in i andra människors situation, uppfatta deras syften samt anpassa språk och uppträdande till vad som krävs i olika sammanhang. De skall lära sig att ta del av andras åsikter och värderingar, att stå för sina egna och lära sig att kritiskt granska egna och andras resonemang. De skall lära sig de regler som gäller för olika talsituationer och också lära sig att man kan påverka och förbättra dem.

...

Sakprosa dominerar läsningen i orienteringsämnena, och instruktioner och anvisningar kommer in i praktiska sammanhang i alla ämnen. Skönlitteraturen bör därför få dominera i ämnet svenska.

(Ur Läroplan för grundskolan, Allmän del, s 135–136, Ämnet svenska.)

Många lärare i dag utgår i sin svenskundervisning från litteraturen. Fördelarna med att arbeta med litteraturen som bas i stället för med traditionella läromedel är många och omvittnas ofta av lärare. Man pekar bl a på

- att den väcker läslusten hos eleverna,
- att även de lässvaga eleverna stimuleras att läsa,
- att man ser påtagliga resultat i hur elevernas kunskaper och färdigheter i svenska förbättras,
- att litteraturen har en speciell uppgift att fylla för många barn och ungdomar som inte har en vuxen att diskutera sina problem med. I litteraturen kan de hitta personer, händelser, situationer liknande deras egna som ger dem rika tillfällen att tränga in i, fundera över och diskutera med kamrater och lärare,
- att det i litteraturen, till skillnad från de traditionella läroböckernas ofta verklighetsfrämmande och stereotypa texter, alltid går att hitta texter som berör eleven direkt. Bakom texterna finns det "verkliga" människor som skriver därför att de har ett budskap de vill framföra.

Detta i sin tur bidrar till att eleverna känner igen sig och det stimulerar till eget skapande och en allsidig språklig träning.

Kommentarmaterialen till Lgr 80 SKRIVA, TALA, LÄSA ger utförliga exempel på hur man mera allmänt arbetar med litteratur.

I svenska som andraspråk

För den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk finns det inte och är troligen ej heller möjligt att ta fram ett heltäckande material för denna elevgrupps behov. Här har litteraturläsningen en alldeles speciell uppgift att fylla genom att den är en av de viktigaste vägarna för att hjälpa eleverna så att de kan få möjlighet att nå upp till maximal nivå i svenska.

Det går att peka på ännu flera fördelar med ett litteraturorienterat arbetssätt för den här elevgruppen genom bla det dubbla syftet som litteraturundervisningen får i undervisningen i svenska som andraspråk.

Svenska barn är redan före skolåldern förtrogna med en del sagor, dikter, berättelser, ramsor osv som är speciella för vår kultur och tradition. Sådana texter bör väljas och läsas efter elevernas intressen. Avsikten är att eleverna skall få möjlighet att utveckla ord och begrepp som man ofta förutsätter att alla behärskar och vars betydelse därför ofta endast antyds.

Texterna bör behandla sådana företeelser i det svenska samhället som elever med annat hemspråk än svenska vanligen inte kommer i kontakt med och som därför inte naturligen ingår i deras ord- och begrepps-förråd.

(Ur Läroplan för grundskolan, Allmän del, kursplan för svenska som främmande språk, s 143.)

Eleverna behöver lära sig – och förstå – mycket om det svenska samhället, om vår kultur och om våra traditioner, och få förståelse för andra människor och deras tanke- och levnadssätt. Det naturliga sättet att möta alla företeelser i samhället vore förstås att gå ut i samhället

och möta dem konkret och sedan på olika sätt få bearbeta det upplevda.

Detta är ofta inte möjligt och ej heller nödvändigt. Här är böckerna till en ovärderlig hjälp genom att de för in verkligheten i klassrummet.

□ Det är viktigt att undervisningen förankras i elevernas språk- och kulturbakgrund.

Invandrarföräldrarna och deras barn reagerar många gånger negativt på vissa företeelser i det svenska samhället. Det kan till exempel röra sig om sådant som man upplever som normlösheter i svensk barnuppföstran eller svenska ungdomars lössläpplighet. På samma sätt reagerar många svenskar mot det som man upplever som annorlunda i olika invandrargruppers sätt att leva. Litteraturen ger här en bra grund och ett underlag för diskussioner för hur olika människor med olika kulturbakgrunder ser på tillvaron.

□ Det främsta målet för den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk måste vara att höja elevens totala språknivå i svenska. En viktig del i detta är då att eleverna får del av det ord- och begreppsförråd som svenska elever normalt har och att de får tillgång till ords valörer och alla nyanskillnader i språket.

Genom att läsa mycket får eleven på ett naturligt sätt in ord- och begreppsförrådet, eftersom han möter det i en kontext.

Författare skriver inte litteratur med tanke på att det text är vissa grammatiska kategorier som ska tränas. De skriver därför att de har ett budskap de vill framföra, och det är det verkliga språket med alla dess nyanser såväl till form som innehåll som läsaren möter.

Litteraturen ger många tillfällen till språkliga, kulturella och andra jämförelser mellan hemlandet och Sverige. Skolans mål är att främja aktiv tvåspråkighet. Därför gäller det för läraren att i undervisningen ta tillvara alla möjligheter att stärka eleverna i deras tvåspråkiga och bikulturella identitet.

Litteraturläsningen ger naturliga tillfällen till kontinuerlig högläsning. Eleverna får som regel för få tillfällen till högläsning och därför är det angeläget att ta tillvara alla möjligheter till sådan träning. Elevernas självförtroende ökar allt eftersom de upptäcker att de kan läsa och att de vågar använda och höra sin egen röst.

Uttals- och prosodiövningar kommer också in på ett naturligt sätt,

och ger läraren möjligheter att rätta, då han upptäcker fel i uttalet.

Fel uttal ger som tidigare påpekats många gånger upphov till fel stavning. Genom att satsa mer på högläsning-uttal, kan man på ett effektivt sätt förebygga skrivsvårigheter.

Vad ska man läsa?

Lärare som arbetar med litteratur som bas för svenskundervisningen är ofta själva flitiga läsare och håller sig à jour med nyutkommen litteratur.

För de allra flesta är det dock omöjligt att hinna med att läsa allt. Det är en lärares ständigt dåliga samvete att inte hinna läsa tillräckligt för att så bra som möjligt kunna vägleda sina elever. Därför är det bra att man i jakten på lämplig litteratur ändå kan få vägledning på olika sätt:

- Biblioteken ger som regel en mycket bra service åt lärare som vill ha hjälp med litteraturvalet. (Se samarbete med bibliotek, s 49.)
- Bibliotekstjänst ger ut olika förteckningar, många av dem upplagda temavis, över barn- och ungdomslitteratur.
- Utbildningsradion ger i programmen *Lust att läsa LL* och *Bokhörnan* en presentation av barn- och ungdomsböcker.
- Lärartidningen har två gånger per år (i juni och december) recensioner över all nyutkommen barn- och ungdomslitteratur.
- Kommentarmaterialet *LÄSA*, liksom andra metodböcker (se Litteraturförteckning, s 101) har utmärkta förteckningar över barn- och ungdomsböcker för olika åldrar och intresseinriktningar.

Eleverna måste få möta ett brett urval av litteratur, såväl facklitteratur som annan litteratur. Rim och ramsor, dikter, berättelser, sagor, myter och fabler, noveller, romaner och dramer (både ungdoms- och vuxen) bör ingå i elevernas litteraturläsning.

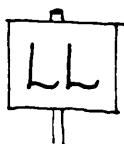
Det är särskilt viktigt att eleverna får möta "texter som är speciella för svensk kultur och tradition" och texter som tar upp sådant i det svenska samhället som de inte känner till. Att de får ta del av de "kollektiva" erfarenheter som är det svenska samhället. De bör få läsa svenska folksagor såväl som kända verk av svenska barn- och ungdomsförfattare. Då får de samtidigt ett stycke Sverige-historia.

Låt också eleverna läsa internationella folksagor och klassiker, gärna både på elevernas modersmål (när det är möjligt) och i svensk översättning. Eftersom de ofta från sina ursprungsländer känner till sagornas innehåll kan det leda till intressanta jämförelser såväl språkligt som innehållsmässigt.

Serier, tidningstexter och utdrag ur olika tidskrifter hör också till det som eleverna bör stifta bekantskap med.

Eleverna har olika kunskaper i svenska och därför är det viktigt att läraren lägger mycket tid och krafter på att hitta litteratur med rätt svårighetsgrad för var och en.

För de elever som inte klarar av normallitteraturen finns det i dag ett mycket bra urval lättläst litteratur. Arbetsgruppen för lättlästa böcker vid Skolöverstyrelsen ger stöd till utgivningen av lättlästa böcker, LL-böckerna. Svårighetsgraden i böckerna varierar, men det är som regel lätt att hitta en bok som passar den elev som ännu inte är så språkligt avancerad. Böckerna är ofta rikt illustrerade. En del av dem finns även intalade på band. De tillhörande banden kan användas på många olika sätt.

- Eleverna kan få lyssna på (delar av) boken innan de själva läser.
- Eleverna kan lyssna på ett kort stycke och sedan läsa efter. Bra intonationsövning.
- Eleverna kan lyssna på ett kort stycke och sedan skriva detta. En diktamen ger läraren bra vägledning i hur eleverna uppfattar muntlig svenska.
- Eleverna kan lyssna på något kapitel och sedan dramatisera det med rätt intonation.

Hur ska man välja?

Vikten av att hitta rätt bok med rätt innehåll och på rätt språklig nivå kan inte nog betonas.

Det är läraren som bäst känner sina elever, deras intressen, erfarenheter och kunskaper och därför kan ge dem den bästa vägledningen för att de ska uppleva litteraturläsning som något positivt, något som ger påtagliga resultat i deras strävan att erövra språket. Vid valet av litteratur bör läraren ha klart för sig vilket syfte han har med läsningen. Om det huvudsakliga syftet är kunskapsinhämtande via texten är det viktigt att man väljer en text där språket inte är för svårt. Om det huvudsakliga syftet däremot är av språkutvecklande- och upplevelsekaraktär, väljer man lämpligen en text med lite svårare språk. Detsamma gäller om man vet att bokens handling är känd för eleven, om förståelsen finns. Man kan då också med fördel välja texter av högre svårighetsgrad.

Tre exempel på hur man kan arbeta med litteratur

EXEMPEL A

Det är många gånger lämpligt att välja litteratur i anslutning till no- och so-ämnena för att på så sätt få fördjupade kunskaper och andra perspektiv än läroboksperspektivet på speciellt intressanta händelser och företeelser.

Läraren planerar arbetet med sin grupp enligt följande:

1. Diskussion om vilket ämnesområde och vilken typ av litteratur som ska väljas. Gruppen bestämmer också om man ska läsa samma bok eller olika böcker.
2. Lärare och elever gör tillsammans en lista över vilka språkliga moment som bör tränas, där man ser till att få en balans mellan huvudmomenten LYSSNA och TALA, LÄSA och SKRIVA.

Grammatikträningen får ta sin utgångspunkt i den kännedom läraren har om eleverna.

Denna kännedom skaffar läraren lämpligen genom att föra kontinuerliga anteckningar över hur eleverna – muntligt och skriftligt – behandlar svenskan grammatiskt (se bilaga 1).

Ulrike och kriget

Under en period läste gruppen Vibeke Olssons bok *Ulrike och kriget* därför att man i klassen läste om andra världskriget, och eleverna var intresserade av att få veta mer om hur ungdomar kunde uppleva nazitidens Tyskland och hur det skildras i litteraturen.

”Ulrike och kriget” handlar om skolflickan Ulrike, som under hela sin skoltid blivit utsatt för Hitlers propagandaapparat och därför är en helhjärtad nationalsocialist. Hon utstår bombangrepp, sömnlösa nätter, hunger och kyla och tror blint på Tysklands slutliga seger. Hon anger fosterlandsförrädare för Gestapo och får medalj.

Berättelsen ger ett bra underlag för samtal om hur lätt påverkbara unga människor kan vara och hur lätt det är att bli indoktrinerad av skicklig propaganda.

G = gemensamt arbete

I = individuellt arbete

v 41	Introduktion
Kap 1	Ordförklaringar – skriva ordlista
G	Speciella ord och uttryck
	Samla ord och uttryck för sinnesförnimmelser
	<i>Moment</i>
	Ordkunskap
	Ord för sinnesförnimmelser
v 42	Ordförklaringar – skriva ordlista
Kap 2–5	Redogör för innehållet
I	Sinnesord – fortsättning
	<i>Moment</i>
	Ordkunskap
	Redogörelse
	Ord för sinnesförnimmelser
	Grammatik
v 43	Ordförklaringar – skriva ordlista
Kap 6	Personbeskrivningarna Grannarna – Ulrike och familjen – Dyveke och Paul, Frau Müller, Hilde, Caroline, Ann och Nell – Kamraterna
G	
	<i>Moment</i>
	Ordkunskap
	Beskriva
v 44	Ordförklaringar
Kap 7–10	Miljöbeskrivningar Bostaden, Skolan, Krogen, Skyddsrummen
I	
v 45	Redogöra för innehållet
Kap 7–10	Diskutera. Sammanfatta
G	

När gruppen som här väljer att läsa samma bok, växlar man mellan att arbeta gemensamt och individuellt.

Oavsett arbetsform läggs stor vikt vid ordförklaringar. Eleverna tror ofta att de förstår betydelsen hos speciella ord och fraser, men det visar sig många gånger att de bara har en ungefärlig uppfattning eller – ibland – helt har missuppfattat. Förståelsen kan aldrig förutsättas utan eleven behöver hjälp med att nå fram till en upplevelse av det han läser. Eleverna behöver i första hand vänja sig vid att av sammanhanget förstå innebörden i svåra ord och uttryck och inte direkt slå upp varje ord i lexikon. Läraren kan t ex ge eleverna synonyma uttryck som de mött i likadana eller liknande situationer tidigare och "bolla" de aktuella orden mellan eleverna så att man tillsammans hittar förklaringar.

Ordlista (Kapitel I)

<i>Sid</i>	<i>Svenska</i>		<i>Hemspråket</i>
7	En föhnvind -ar	→ varm vind i Alperna	
	En permission -er (mil.)	→ kort ledighet (från militärtjänst)	
8	Inte ett dugg	→ inte alls	
9	Mindervärdig	→ känna sig mindre värd än andra	
10	Motsträvig	→ ovillig, man vill inte	
11	Ett smeknamn -	→ inte riktigt namn; Ulrike kallas Rike	
12	Linblond	→ ljushårig, som lin	
15	Stupa	→ falla, dö (i kriget)	
	Uthärda	→ stå ut med, orka	

Vissa ord och uttryck behöver emellertid förklaras mer ingående, såväl muntligt som skriftligt.

Lexikon och ordböcker av alla de slag blir ett naturligt inslag i undervisningen, och eleverna blir så småningom duktiga i att självständigt arbeta med lexikon, ordlistor och ordböcker.

Eleven ska också ha utrymme att skriva förklaringar på sitt språk. Låt sedan gärna hemspråkläraren ta del av det eleven skrivit och

vidareutveckla det. Det är viktigt att lärarna tar vara på alla tillfällen att arbeta kontrastivt, såväl språkligt som kulturellt.

Övningen att hitta ord och uttryck för sinnesförmågelser ingår här för att eleven ska få möjligheter att närmare studera vilka grepp författare använder för att ge språk åt det vi upplever med våra sinnen. Många elever har själva svårt att ge "levande" beskrivningar av vad de upplever med sina sinnen.

I kap 1–5 finns bl a följande uttryck för:

Hörsel

- En bil tutar någonstans, annars är det ganska tyst förutom vindens brusande.
- ... och mamma gråter tyst.
- ... lugna snusande andetag.
- Några karlar skrattar rått.
- Han skrattar bittert.
- ... ett skriande, skärande fassansfullt ljud.
- ... snarkande, snörvlande.

Lukt

- Allt tycks lukta dammiga tåg och surt tyg, svett och tobak.
- Det luktar fränt från de brinnande husen.

Eleverna måste dessutom ges många och varierande tillfällen till att beskriva personer, miljöer, föremål, företeelser, att klart kunna redogöra för ett händelseförlopp. Litteraturen ger oss de här tillfällena, och det är ofta i närstudiet av texter som eleverna upptäcker budskapet i texten och hur de kan applicera det på sin egen verklighet.

Redogörelse för och diskussion om bokens innehåll måste till som en hjälp för eleven att dra slutsatser av det de läst.

Hjälp genom att ställa frågor:

- Varför skrev författaren boken?
- Hur börjar den? Varför slutar den som den gör?
- Vem/vilka känner författaren för? Varför?
- Vem/vilka känner författaren inte för? Varför?
- Vad tycker Du om boken?
- Har Du lärt dig någonting?

EXEMPEL B

Tretton lektioner kring en bok

(Antti Jalava: *Jag har inte bett att få komma.*)

Lektion 1: Presentation av boken och tiden för handlingen. Gemensam högläsning. Läraren läser högt. Beroende på språkkunskaper kan eleverna lyssna aktivt med eller utan bok.

Lektion 2: Fri läsning i skolan. Hemuppgift: tre centrala frågor på innehållet och miljön samt tio svåra ord att leta upp och kunna förklara. Hemuppgift: ett stycke i boken läses.

Lektion 3–4: Summering av det hittills lästa i boken. Vad tror du kommer att hända? Genomgång av hur man gör personbeskrivningar. Förklaring av svåra ord/strukturer. Ett stycke ur boken läses hemma.

Lektion 5–6: Diskussion om personerna. Vilka är huvudpersonerna? Varför är de som de är? Hur ser de ut? Förklaring av svåra ord/strukturer. Eleverna läser ett stycke hemma.

Lektion 7: Ett avsnitt ur boken väljs ut och behandlas grammatiskt.

Lektion 8: Författaren. Vem är han? När levde han? Vilka erfarenheter har han? Vad är tidstypiskt? Eleverna får göra sig en bild av författaren innan läraren ger ”facit”. Hemuppgift: boken läses klar.

Lektion 9–10: Slutdiskussion. Jämför hela persongalleriet. Vari består konflikten? Hur löses den? Vad vill författaren säga? Vad tycker författaren om problemet? Förklaring av svåra ord/strukturer.

Lektion 11: Skriva ett alternativt slut på berättelsen.

Lektion 12: Eleverna läser upp sina egna slut. Diskussioner. Varför blev det så? Vad sa hon/han då?

Lektion 13: Utvärdering av arbetet. Vad har vi lärt oss? Vad gick bra/dåligt? Hur går det vidare? Kanske ska nästa bok läsas i en liten grupp?

EXEMPEL C

Grupparbete kring en bok

□ Gruppen väljer (med hjälp av läraren) en bok. Under en vecka läser de boken på lektionerna sittande i grupp, högt för varandra eller tyst. Läraren lyssnar på läsningen och ger förklaringar på svåra strukturer/ord. Läraren berättar även om tiden för handlingen i boken.

□ Gruppen listar ”sina” svåra ord och strukturer och lär in dem i deras sammanhang. Eleverna förhör varandra.

- Gruppen skriver en recension innehållande bl a:
 - handlingen
 - målade person- och miljöbeskrivningar
 - kritik (positiv/negativ)
 - författarkunskap
- Läraren väljer ut ett stycke som gruppen analyserar grammatiskt tillsammans med läraren.

Redovisning av grupparbetet kan ske genom exempelvis en väggtidning där gruppen berättar om

- miljön, personerna,
- författaren, det tidstypiska, *تاريخي*
- avslutar med en uppläsning av väl valt avsnitt.

Gruppen kan dessutom dramatisera en scen ur boken, skriva ett alternativt slut, diskutera/analysera hur arbetet i gruppen har fungerat.

Under arbetets gång tränar eleverna flera olika moment bl a:

- upplevelseläsning (fantasin),
- högläsning (prosodin),
- fri skrivning (att formulera sig i skrift),
- litteraturhistoria,
- ordkunskap/grammatik/semantik,
- muntlig framställning (att våga tala),
- att konkretisera en "fantasiupplevd miljöbild",
- samarbete i grupp.

Eleverna har förhoppningsvis blivit lockade till att fortsätta att läsa böcker.

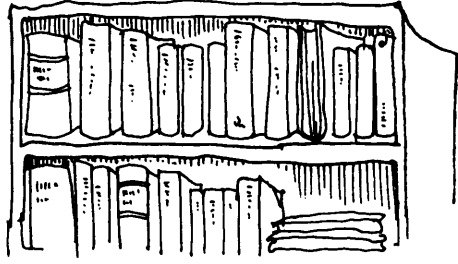
Bibliotekens roll i undervisningen

?? Samarbete med biblioteket

(Av Gunnel Wiberg. Ur *Vägar till svenska*.)

I undervisningen av invandrarelever som tycker att de redan 'kan' svenska är det viktigt att hitta metoder som utvecklar och stimulerar den fortsatta språkinläringen.

Man måste få eleverna intresserade av att lära sig mer, kanske måste man påvisa att det finns luckor som måste fyllas. Att mekaniskt försöka fylla luckorna, fungerar nog inte för någon elev. Eleven måste känna lust och behov att anstränga sig.

För att fördjupa språkkänslan och öka ordförrådet är läsning av skönlitteratur ett underbart sätt. Det är ett billigt läromedel, det är allsidigt och det går att individualisera, det ger valfrihet och kan anpassas efter vars och ens intressen och det ger möjlighet att variera svårighetsgraden. Genom läsning av litteratur kan man räna eleverna i att läsa, berätta, skriva och dramatisera.

Det kan emellertid vara svårt att hitta litteratur som passar varje elev med hänsyn tagen till språknivå, mognad och intresse. Av den anledningen tog jag kontakt med bibliotekarien och berättade om svårigheterna att hitta rätt, om elevernas ovana vid att välja och läsa litteratur.

Samarbetet skulle till en början gälla två grupper på mellansta-diet. Gruppstorleken varierade mellan sex och nio elever. Dessa grupper gick i hemspråksklass och hade alltså samma modersmål.

Vi bestämde att jag skulle komma med respektive grupp på deras dubbelpass i Sv 2. Bibliotekarien hade förberett sig noga. Vi hade dessförinnan diskuterat förutsättningarna, hon visste vilken ungefärlig språknivå eleverna befann sig på.

Böckerna som eleverna lånat tidigare, hade ofta förblivit olästa och på frågan Varför? fick man svaret, att den inte alls var kul. Oläst!

Det visade sig att eleverna ofta valt böcker om framsidan varit lockande. I regel läste man inte ens baksidestexten och boken de valt kunde vara både tjock och tättskriven med svårt språk och då blir det naturligtvis alldeles för mödosamt att ta sig igenom den.

Eleverna hade mycket liten kunskap om författare och de visste inte att det fanns så många bra lättlästa böcker.

Till vårt första besök hade bibliotekarien plockat fram en trave böcker som hon omsorgsfullt valt ut. Hon berättade lite om varje bok, visade upp den så att eleverna såg hur tättskriven den var och hon gav ett utlåtande huruvida den var lättläst eller hörde till de lite mer svårlästa. Hon berättade också om den var spännande, rolig, faktabaserad, romantisk osv.

Eleverna blev mycket ivriga och alla ville låna böcker på en gång! Bibliotekarien upphöll sig en längre stund vid en särskilt

utvald bok och berättade på enkel svenska om innehållet och slutade när det var som mest spännande, när eleverna var som mest nyfikna på hur det skulle gå.

Bibliotekarien såg till att varje elev hade åtminstone en bok som vi trodde skulle passa just honom. I regel lånade eleverna 2–4 böcker var.

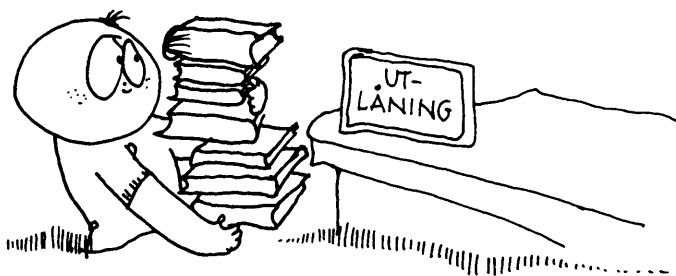
Klasslån får man ha upp till sex veckor. Vi kände oss inspirerade och lässugna när vi lämnade biblioteket.

I klassrummet ordnade vi en särskild plats för de böcker vi lånat gemensamt. Vi bestämde att där skulle man ställa böckerna så fort man läst ut dem, så att så många som möjligt skulle ha tillgång till dem under låneperioden.

Det som var så oerhört positivt med denna introduktion var att alla elever verkligen hade läst var sin bok utan större svårigheter. Innehållet hade tilltalat dem och språket hade inte varit ett hinder. Den första tiden efter biblioteksbesöket fick de inga andra läxor av mig än att läsa i sina böcker. Deras läslust ökade, naturligtvis beroende på att de fått "rätt" bok med sig hem.

Besöken på biblioteket återkom hela läsåret med mellan fem och sex veckors mellanrum. Varje gång var bibliotekarien förberedd och hade många intressanta förslag. På det här sättet kom också eleverna att läsa litteratur som de aldrig skulle ha valt annars.

Många gånger är det fullt tillräckligt att eleverna bara har läst sina böcker. Andra gånger kan det vara befogat att arbeta vidare.

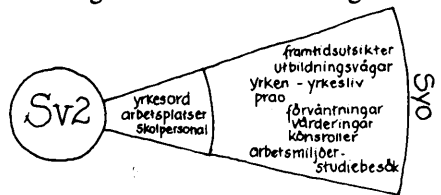

Exempel på hur vi arbetade vidare:

□ Muntlig redovisning av boken. Eleverna skulle mycket kortfattat berätta om handlingen i boken. Till en början hjälpte jag eleverna att skriva stolpar, eftersom de hade en tendens att fördjupa sig i för handlingen oviktiga detaljer.

- Eleverna fick välja en sida ur boken och läsa högt för sina kamrater. De skulle förbereda sig hemma, välja med omsorg, slå upp ord de inte förstod eller fråga mig.
- Bokrecensioner. I början skrev de efter en mall: titel, författare, handling, lättläst, svårläst, illustrationer eller ej, sidantal och till sist ett eget omdöme och då helst med en motivering varför man tyckte så eller så.
- Beskrivning av en av personerna i boken. De skulle eftersträva att skriva ett så levande "porträtt" som möjligt.
- Under läsningens gång skulle de skriva ned text fem ord som var svåra att förstå. De skulle slå upp dem, skriva synonymer, sätta in orden i meningar och eventuellt översätta till modersmålet.
- Under läsningens gång fick de i uppgift att anteckna tio ord med exempelvis sj-ljudet. Vi diskuterade på vilka olika sätt det stavas, jag samlade in orden och de fick dem senare i läxa.
Liknande övningar, att skriva ned exempelvis sammansättningar, låneord, svårstavade ord osv kan ju varieras i det oändliga och det måste vara behoven som styr.
- Eleverna övade att skriva dialoger utifrån en dialog ur boken."

Att arbeta med tema

Enligt Lgr 80 ska ju syo vara ett naturligt inslag i alla ämnen och vara allas gemensamma ansvar. Läroplanen säger vidare om syo (s 36, mål och riktlinjer):

Syons målsättning kan uppnås först när syostoffet blir ett naturligt inslag i alla ämnen och därmed allas gemensamma ansvar. Skolan bör också ta till vara de kunskaper om arbetslivet som finns hos elevernas föräldrar.

De för skolan gemensamma målen och riktlinjerna för arbetsätt och arbetsformer gäller också för syo. Syo kan därför inte inskränkas till information som ges vid vissa val tillfällen. Attityder och föreställningar formas under en lång utvecklingsprocess, och skolan påverkar eleverna redan från första årskursen. Självkännedom, intressen, värderingar av olika arbeten och roller, föreställningar om utbildningsväsendet och arbetsmarknaden, kunskaper om hur man kan skaffa och utvärdera informationer och om hur man klargör för sig valalternativ och motivet för olika val har avgörande betydelse, när eleven tar ställning till studieväg eller arbete.

- Diskussioner:** Könsroller, kulturbundna yrken, kulturbundna synsätt på yrken och arbetsvillkor, statustänkande, realistiska/orealistiska framtidsperspektiv här och/eller i hemlandet, tvåspråkighetens fördelar.
- Intervjuer:** Förbereda, genomföra, sammanställa (genom avlyssning eller genom läsning) referera muntligt eller skriftligt.
- Studiebesök:** Gärna i samband med intervjuer. Förbereda och följa upp på olika sätt, med eller utan bandspelare. Skaffa information om arbetslivet (syo-konsulent, arbetsplatser och arbetsförmedling).
- Annonser:** Läsa, tolka, besvara och göra fingerade telefonsamtal, brev eller besök (kommunikativa övningar), läsa platsjournalen. Träna förkortningar.
- Fantasi/kreativitet:** Leva sig in i en yrkesroll, dramatisera. Drömjobbet, dramatisera, som berättelse, målning, dikt, muntligt/skriftligt. Scener från en arbetsplats, dialoger, bandinspelningar, lyssna/gissa, pantomimer.

Dessa olika arbeten ger dessutom rikliga tillfällen till att träna *studieteknik*. Text i samband med avlyssning av intervjuer, sammanställning av samtal på band eller från anteckningar från intervjuer eller studiebesök, referat av olika slag.

Dessa olika arbeten inrymmer i sig dessutom på olika sätt de moment i ämnet svenska som andraspråk som läroplanen beskriver:

Huvudmoment, svenska som främmande språk, s 143–144.

LYSSNA

Lgr 80
(utdrag)

Eleverna skall lära sig att förstå svensktalande personer i olika åldrar inom och utom skolan. Därför måste de öva sig att lyssna till texter, fraser, ord och ljud.

Svenska som andraspråk/syo
(exempel)

Lyssna i telefon, till bandinspelningar, intervjusituationer. Träna att lyssna aktivt under själva intervjun, våga invänta svar och kunna ställa följdfrågor, be om förtydligande eller våga fråga om.

TALA

Lgr 80 (utdrag)

De skall också träna sig att tala språket. De skall lära sig ord och meningar som de behöver i olika talsituationer. . . . Undervisningen syftar till att eleverna lär sig ett vardat talspråk utan stora dialektala avvikelser.

Egna upplevelser, iakttagelser och aktuella händelser skall ge eleverna tillfälle att berätta, beskriva och demonstrera. De skall i samtal bearbeta och bedöma erfarenheter och problem.

Svenska som andraspråk/syo (exempel)

Träna tal i samband med intervjuer och redovisningar. Vad säger man och hur i olika situationer? En god uttalsövning är att tillsammans avlyssna elevernas tal på den inspelade intervjun – varför förstod inte förmannen vad José sa? Hur kan José förbättra sitt uttal för att bli bättre förstådd?

LÄSA

Lgr 80 (utdrag)

. . . Texterna skall ge eleverna information och upplevelse. Läsningen skall också ge underlag för samtal kring elevernas egna intryck av det lästa samt om textens innehåll. I samband med läsningen skall eleverna få kunskap om författare.

. . .

Texterna bör behandla sådana företeelser i det svenska samhället som elever med annat hemspråk än svenska vanligen inte kommer i kontakt med och som därför inte naturligen ingår i deras ord- och begreppsförråd.

Svenska som andraspråk/syo (exempel)

Läsa aktuella dagsartiklar, reportage, annonser, barn- och ungdomstidningar, arbetslivskildringar förr och nu samt elevernas egna rapporter och redogörelser.

SKRIVA

Lgr 80
(utdrag)

... Eleverna bör tidigt få öva sig att själva skriva berättelser, dikter, dagböcker m.m. De bör själva anteckna vad de lär sig och göra sammanfattningar. Skrivundervisningen skall bidra till att utveckla elevernas förmåga att ge uttryck för känslor, fantasi och vilja.

Genom att skriva till människor inom och utom skolan och därvid framföra meddelanden, önskemål, åsikter och frågor eller redovisa fakta skall eleverna utveckla sin förmåga att få kontakt med andra människor.

Svenska som andraspråk/syo
(exempel)

Föra anteckningar, sammanställa intervjufrågor, skriva redovisningar, redogörelser, rapporter. Formulera-svara på annonser, skriftlig ansökan om arbete. Fri skrivning; berättelser, dikter.

SPRÅKLÄRA

Lgr 80
(utdrag)

Eleverna skall öva uttal, grammatiska mönster och ordförråd för att utveckla förmågan att aktivt använda svenska språkets ordförråd och behärska dess system för uttal, ordböjning, ordbildning och ordföljd. Förhållandet mellan form och innehåll i språket skall betonas.

Grammatikövningarna inriktas på att eleverna skall lära sig iaktta och förstå de grammatiska strukturerna, då de möter dem i tal och skrift. Övningarna skall vidare bidra till att eleverna lär sig att uttrycka sig begripligt i skrift, efter hand i enlighet med vedertagna normer.

Svenska som andraspråk/syo
(exempel)

Frågekonstruktioner. Ordbildning (exempelvis yrkesord). Förkortningar. Elevernas aktuella "fel" under pågående arbete bearbetas vid lämpligt tillfälle.

SAMHÄLLS- OCH KULTURORIENTERING

Lgr 80
(utdrag)

Eleverna bör stifta bekantskap med svenskt vardags- och arbetsliv, med närsamhället och med svenska samhällsförhållanden. De bör få del av svensk kultur i litteratur, musik m m och på så sätt öka sina möjligheter att känna gemenskap med människor i Sverige och samhörighet med både sin ursprungskultur och den svenska kulturen. Skolan bör medverka till att eleverna får kontakt med kamrater, föreningsliv etc samt uppmuntra dem att utnyttja bibliotekens service, dvs bokutlåning, bokutställningar, rådgivning och kulturprogram. Undervisningen i svenska som främmande språk bör medverka till kunskap om och förståelse för människors olika livsvillkor och livsmönster.

Svenska som andraspråk/syo
(exempel)

Syo-temat ger eleverna rika tillfällen att utöka sitt ordförråd kring en viktig sektor i vårt samhälle. Det ger dessutom möjligheter till berikande jämförelser mellan livsmönster och livsvillkor i olika kulturers arbetsliv.

DESSUTOM

Hela temat ger eleverna rika tillfällen till kommunikativ träning. Hur uppträder man och vad säger man när man söker arbete, när man ber att få en intervju . . . Kulturella jämförelser är givande.

Att arbeta med bild

Det sägs under ämnet bild i läroplanen att bilden är ett naturligt inslag i all undervisning, att eleverna skall bli medvetna om bilden som *språk* och vänja sig vid att använda bildspråket som ett viktigt kommunikationsmedel vid sidan av att tala, läsa och skriva.

Bilder ger rika möjligheter till kommunikation och behövs inom undervisningen i svenska som andraspråk därför att de:

- kompletterar där språket inte räcker till, som hjälp för att förstå texter och för att ge eleverna rikare uttrycksmöjligheter,
- stärker och stödjer inläringen av nya begrepp,
- ger möjlighet att lägga undervisningen på den nivå där eleven befinner sig,
- ger möjligheter till gemensamma upplevelser – utbyte av tankar och åsikter,
- väcker känslor, minnen och tankar, som kan stimulera till olika slags språkliga uttryck,
- låter eleverna i det egna bildarbetet göra sina tankar och funderingar synliga för sig själva och andra.

Bilder är kulturellt präglade. Det är viktigt att se, tolka och diskutera en bilds kulturella särprägel. Elevernas erfarenheter, deras egna bilder och andra slags bilder från deras ursprungskultur ger fina möjligheter att få in det interkulturella perspektivet i undervisningen i svenska som andraspråk.

Minst lika viktigt är det att bilder får hjälpa oss att göra eleverna delaktiga av den svenska kulturen, att lära känna andra delar av Sverige.

Ta in verkligheten i form av bilder i klassrummet när det inte finns möjlighet att gå ut i den tillsammans med eleverna!

Kom ihåg att söka samarbete med bildläraren! Han kan vara ett gott stöd och också i sin undervisning bidra till att fördjupa elevernas språkliga kunskaper.

Vilka bilder kan man använda?

- Bilder ur tidningar – aktuella händelser, kända personer.
- Bilder ur läroböcker.
- Diabilder.
- Rörliga bilder – film, video.
- Affischer.
- Stordior.
- Konstbilder.
- Vykort.
- Fotografier.
- Schematiska bilder, diagram.
- Serier.
- Elevernas egen bildproduktion.

(Se vidare avsnittet Material från Utbildningsradion, AV-centraler och Statens Institut för Läromedel.)

Vad kan man göra med bilderna?

Med utgångspunkt i färdiga bilder

a) Informativa bilder

Iakta, samla fakta, klargöra skeenden, beskriva, reagera, diskutera, ta ställning, framföra åsikter. Leva sig in i, fundera kring orsak och verkan. Beskriva detaljer. Göra bildtext, skriva reportage, rita in pratbubblor, hålla ett anförande kring bilden.

b) Upplevelsebilder

Leva sig in i, känna, fundera, fantisera, associera, beskriva, berätta, diskutera, skriva dikt, dramatisera, skriva saga eller annat fritt skrivande.

Ögat som en spegel. Allt kan man se i en spegel. (Ur diaserien "Titta får du se". UR.)

Med utgångspunkt i elevernas egna bilder-teckningar, fotografier, collage etc

Elevens egen bild kan i sig vara kommunikation. Det kan vara onödigt att prata sönder det som redan är "sagt". MEN: eleven kanske själv vill komplettera bilden med mera information och flera upplevelser, som bilden väcker associationer till. Ge eleven tid och möjlighet att komma med sitt. Läraren måste våga vara tyst och vänta. I den egna bilden kan en elev låta skymta viktiga delar av sin kulturella tillhörighet, sin identitet, sin eventuella rotlöshet, osäkerhet . . . En viktig uppgift för läraren är att se och lyssna till det eleven förmedlar och uppmuntra eleven till vidare berättande i bild och tal eller text.

Ytterligare och utförligare metodiska anvisningar finner du i häftet "Låt språken blomma", som rekvideras gratis från SIL.

” Bilder – Tusen möjligheter

(Av Rut Bergstrand. Ur *Vägar till svenska.*)

. . . Bilder kan vara så mycket, kan åstadkomma så mycket inom oss. De kan sätta igång fantasi och känslor, göra oss engagerade, nyfikna, arga, ledsna, glada. Ibland vill vi inte titta – kanske bilden känns för svår, handlar om sådant man försöker suddas bort ur sin verklighet. Bilder kan tala till många nivåer inom oss. Den engagerande bilden, många gånger otydlig eller tvetydig, kan vara spännande och tacksam att använda i vår undervisning.

Jag vill berätta om mina erfarenheter och upplevelser av engagerande bilder i min undervisning. Jag berättar, jag försöker inte tipsa om hur man lägger upp lektioner med bilder. Att arbeta med engagerande bilder i undervisningen i svenska som andraspråk kan man inte göra utifrån någon mall eller något lektionsutkast. Det handlar mera om att i det rätta ögonblicket våga kasta loss i tro på bildens förmåga att engagera.

Först vill jag berätta om *den tvetydiga bilden* på s 61. Jag började med att låta den stå i klassrummet litet undanskymd. Efter några dagar såg jag att det var dags för min bild. Det som jag väntat skulle hända, det hände.

Den tvetydiga bilden

Mitt under lektionen börjar Nima stirra och stirra. Han gapar litet, skrattar till och ser lättad ut.

Jag avbryter allt vi har för oss och håller upp bilden för gruppen. Jag säger: "Vad är det?"

Gruppen på fem elever tittar och nästan i korus, litet mekaniskt säger de: "Det är en flicka."

Men bara fyra är med i det svaret. Han som startade det hela säger att det är en gammal käring.

Jag frågar en och en: "Vad ser du?"

Fyra ser en flicka, en ung tjej.

Jag och en elev ser en tandlös gammal gumma.

Nu bryter förvirringen ut. Rösterna höjs – som om man med en majoritet av höjda röster skulle kunna bestämma vad bilden föreställer. Vi i minoriteten, som påstår att vi ser en gammal kvinna med spetsig haka och väldigt stor näsa får lida lite smälek. Nu känner jag mig inte längre som läraren, jag känner mig som en i gruppen och säger nästan aggressivt: "Ska ni bestämma vad vi ser? Vi ser väl vad vi vill, kom inte och lägg er i. Vi är fria att se precis vad vi ser."

Efter en stund frågar jag den ende som står på min sida om han kan se den unga flickan. Han svarar att han ser båda, både den unga och den gamla.

Nu blir gruppen intresserad. Eleven som sett de två i bilden berättar om den gamla kvinnan, hennes näsa och haka och om munnen som går inåt eftersom det inte finns några tänder.

Och så . . . någon sekund eller två av andlös tystnad . . . och så händer det. Ett par ögon glittrar till, en mun öppnas, eleven ser överrumplad glad ut och ropar jaa . . .

Eleven vill slita till sig tjejen-käringen för att visa sina tre icke seende kompisar. Hon vill peka och hålla för delar av bilden. Men det får hon inte. Hon får hålla upp bilden och berätta det hon ser. Nu tipsar jag eleverna som sett att i stället för att titta på bilden titta på dem som ännu inte sett.

Och så ser vi hur en efter en blir seende. Varje ny aha-upplevelse i vårt lilla klassrum får stämningen att lätta. Vi blir en glad grupp till slut som ser lika, men det vi nu ser är inte ett antingen-eller utan ett både-och.

När det ringer har jag lovat eleverna att ta kopior på flickan-gumman så att de kan få varsin att ta med hem och visa.

Nästa gång gruppen samlas går vi tillbaka till bilden. Men nu ställer jag frågor av typen:

- Varför såg vi så olika?
- Varför ser nästan alla den vackra flickan först?
- Varför är det så svårt att få syn på den gamla gumman?
- Varför blir man nästan ovänner när man ser olika saker på en och samma bild?

Eleverna har alla de riktiga svaren inom sig och är mycket motiverade att uttrycka sig verbalt.

De berättar att man ser vad man vill se och att man har svårt att få syn på det som man inte vill se.

Men jag, deras fröken som är litet gammal, har lättare att få syn på den gamla gumman, säger en av eleverna.

Efter en stund påminner jag mig att Sv 2 är språkundervisning och att det var länge sen vi övade något grammatiskt. Så jag använder min tvetydiga bild till ganska svåra grammatiska övningar:

- Den unga kvinnans öra är den gamla kvinnans öga.
- Den unga kvinnans haka är den gamla kvinnans näsa.
- Den unga kvinnans halsband är den gamla kvinnans mun.

Och så vänder vi på det:

- Den gamla kvinnans öga är den unga kvinnans öra etc.

Eleverna undrar om jag inte kan skaffa fler 'såna bilder'. Jag har bara hittat någon enda till av den här typen, och den var inte särskilt engagerande. Men jag önskar att det funnes flera bilder av typen flickan-gumman.''

Att arbeta med ljud

För invandrarelever är lyssnandet speciellt viktigt. Elevernas begränsade svensk-kunskaper bidrar till att det skrivna ordet inte så lätt blir levande, särskilt om man inte känner till ordens hela betydelse, allt vad man förknippar med varje ord. Eleven kan få svårt att till fullo förstå innehållet i texten.

När man läser tyst för sig själv finns dessutom en risk att fastna på ord man inte förstår, även om dessa är helt betydelselösa för samman-

hanget. Man missar lätt helheten och förmår inte ta till sig innehållet. Man tappar sugen!

Det talade språket – till skillnad från det skrivna – har en prosodi (betoning, röststyrka, tonfall) som hjälper lyssnaren att uppfatta det viktiga, de betydelsebärande delarna i stoffet. När man lyssnar och får det viktiga betonat, kan man lättare förstå helheten, även om man inte förstår varje ord, varje del av det man hör. Röstens inlevelse och engagemang förmedlar dessutom känslorna i budskapet och gör innehållet levande på ett sätt som skriven text inte kan.

Spontant tal karakteriseras dessutom av omtagningar, upprepningar och förtydliganden, som hjälper eleverna att förstå vad som sägs.

Förutom begränsningar i ordförrådet kan dessa elever ha andra referensramar och andra förkunskaper än svenska elever, vilket också kan medföra svårigheter att tillgodogöra sig innehållet i en text, tex i en öä-bok. Därför är det extra viktigt att invandrareleverna får tillgång till "kringstoff", att de får lyssna till historiska berättelser, intervjuer, berättelser av människor från andra miljöer, levandegjorda genom ljudillustrationer, röster, musik. Detta kan hjälpa eleverna att skapa nya referensramar, dvs möjliggöra nya inre bilder och bidra till uppbyggnaden av den föreställningsvärld som läromedlen förutsätter att de svenska eleverna redan har.

När ett radioprogram, ett ljudband, en uppläsning eller en berättelse når fram och rör vid elevernas känslor, då engageras eleven och vill förstå. Inlevelse och engagemang berikar elevens språk och ger vidgade kunskaper och upplevelser. Det man har känt, upplevt och förstått – det *minns* man!

Lyssnandet låter också elevernas egna erfarenheter komma fram i skapandet av egna inre bilder i stället för att färdiga bilder blockerar tankarna exempelvis vid TV-tittande. Att lyssna, att göra egna bilder – att starta sin egen TV inne i huvudet – är en skapande process som utvecklar tankeförmågan.

Kanske är det dessutom så, att elevernas inre bilder blir mera fullödiga om de får möjlighet att lyssna till samma berättelse, samma saga på sina bägge språk. Om språken får samverka och stödja varandra får eleverna ytterligare förstärkning i sin begreppsvärld och starkare stöd för sina tankar.

Eleverna behöver få lyssna mycket till talat språk för att öva upp sin förmåga att *rätt* uppfatta ordens uttal, eftersom detta ju ligger till grund för att man själv ska kunna säga rätt och också kunna skriva rätt. Även på den här fördjupade nivån av svenska som andraspråk bereder tex vårt rika vokalsystem svårigheter för eleverna.

Det är också viktigt att invandrareleverna får lyssna till olika slags röster, olika dialekter, olika slag av bruten svenska och att uppfatta hur olika människor uttrycker sig i olika sammanhang.

Ta vara på elevernas intresse för och deras vana att lyssna på musik –

ofta i egen freestyle. Här ligger en beredskap och vilja att lyssna – eller åtminstone att höra. Hjälp eleverna att upptäcka att man via lurarna kan få vidgade upplevelser, få vara med där det händer något, där det sägs något spännande, roligt eller tokigt, få uppleva en annan tid, en annan miljö, en annan värld. Att lyssna i lurar kan ge större koncentration. Ljudet ”tränger sig på”, inget annat kan störa och då är det lättare att uppnå en total inlevelse.

Att använda lurar ger dessutom läraren stor möjlighet att individualisera arbetet i gruppen, att anpassa undervisningen till vars och ens nivå.

Vad kan man lyssna på?

- Inspelade program – ljudband.
- Dramatiseringar.
- Uppläsningar.
- Föredrag.
- Nyheter.
- Sång och musik (samverka med musikläraren).
- Ljudmiljöer – ljudcollage med tal.
- Enstaka ljud.
- Elevens eget inspelade tal – kamraternas tal.

För exempel på program se avsnittet om Utbildningsradions program.

Att göra egna ljudinspelningar

- Läsa in egna eller andras texter.
- Göra egna intervjuer.
- Göra inspelningar från olika ljudmiljöer.
- Vara reporter, beskriva platser man besöker/människor man träffar.

Exempel på vad man kan göra i andraspråksundervisningen med det man lyssnat på

a) Ljud *utan* tal, exempelvis ljudmiljöer (ex en myggas surrande)

Identifiera ljudet.

Beskriva ljudet.

Associera till ljudet – vad tänker du på?

Fantisera kring ljudet – hitta på, berätta, skriva, dikta, dramatisera . . .

Berätta något ur verkligheten, något du varit med om som handlar om myggor . . .

Ta reda på mer om myggor, vidga ämnet till att omfatta fler insekter (studietekniska övningar – faktasamling, referat).

Göra kulturella jämförelser.

Måla, illustrera, överföra inre bilder till bild eller ord.

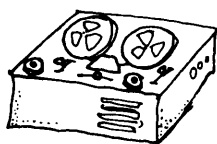
b) Ljud med tal

- Lyssna, säga efter.
- Lyssna med uppgift att söka efter något speciellt i bandtexten (fakta, vissa ord, följa med på en karta...).
- Lyssna och återberätta med egna ord, muntligt eller skriftligt.
- Lyssna och göra en sammanfattning, referat.
- Lyssna, reagera, diskutera.
- Luckövningar på texten (bandets text utskriven på papper. Vissa ord/uttryck som man vill träna utelämnas genom luckor i texten. Eleven fyller i dessa under eller efter lyssnandet.)

” Radioprogram som utgångspunkt i undervisningen

(Av Gunnel Wiberg. Ur *Vägar till svenska*.)

... Jag har funnit det mycket värdefullt att använda Utbildningsradions program i min undervisning. Dels för att få omväxling och dels för att vänja eleverna vid att lyssna aktivt till andra röster. Det finns ett mycket stort och trevligt utbud av radioprogram som är gjorda just med tanke på Sv 2-undervisningen. Dessutom finns det till många program trevliga arbetsuppgifter på kopieringsunderlag.

Som exempel på hur man kan jobba väljer jag 'Kantoresan' ur *Det låter svenskt*, 1980.

Mina elever hade varit på övernattnings ute i skärgården och upplevt två härliga och innehållsrika dagar. Eleverna hade berättat och skrivit om sina upplevelser, men det fanns så mycket de inte hade ord för att uttrycka.

Då lyssnade vi på 'Kantoresan'.

Programmet handlar om två flickor som gör en resa med kanot och de upplever många saker på vägen. Under tiden eleverna lyssnar till programmet, följer de med på en karta som illustrerar flickornas färd. De lyssnar till vad flickorna pratar om och de måste även lyssna efter alla andra ljud som illustrerar var på

kartan flickorna befinner sig. Allteftersom resan går vidare, markerar eleverna var på kartan flickorna gör sina strandhugg. Man får en direkt kontroll på om eleverna förstår eller ej.

Eftersom flickorna, Rauni och Sussie, gör många anhalter, passar det bra att stoppa bandet och tala om vad de ser, vad som sker, vilka ljud de hör och bestämma var på kartan de befinner sig.

Vi gör en jämförelse med de egna skärgårdsupplevelserna. Såg de samma djur? Hörde de samma ljud? Paddlade de också kanot?

Under tiden vi pratar skriver jag upp några för dem nya ord på tavlan, men det kan räcka att lyssna och prata första gången.

Det är viktigt att läraren har lyssnat igenom programmet själv först, så att han vet att det språkligt passar gruppen, att innehållet är relevant för det stadium man arbetar med och så att han själv vet vad han vill få ut av programmet.

Upplevelse, verkligheten in i klassrummet, stimulera fantasin, gnugga ord och uttryck, öva ordbildning, ja, det kan finnas många sätt att använda programmen. Man kanske bara behöver en stunds avkoppling.

Det passade just min grupp att lära följande ord och uttryck och repetera ordbildning. Möjligheterna är många och detta måste ses enbart som ett exempel.

Så här gjorde vi:

Anhalt 1

Vi listar ord:

ko – tjur – kalv
stängsel (av stänga), staket
beta
äng

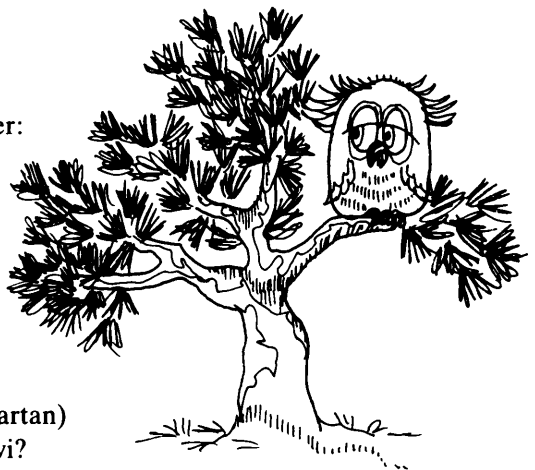
Anhalt 2

Vi talar om hur fåglar låter:

kraxar
sjunger
kvittrar
hoar

Vilka trädslag kan vi?

björk
gran
tall (dessa finns med på kartan)
Vilka andra trädslag kan vi?

Anhalt 3

Hur vet vi att det är just på den ön flickorna gick i land?
– Det var molnigt.

Vi bildar andra väderord:

moln – molnigt

sol – soligt

regn – regnigt

fukt – fuktigt

dis– disigt

Vilken sorts fåglar simmar vid strandkanten?

– Änder

Vilka ord kan vi med liknande pluralböjning?

and – änder

strand – stränder

land – länder

Anhalt 4

Nya ord – Stigen leder fram till bryggan, metaspöt är klart att användas. Fick de napp?

Har eleverna själva fiskat?

I skärgården eller i hemlandet?

Gör vi på samma sätt?

Anhalt 5

Oväder – blixtn – åska

Granar – ormar – blåbär

Vad skulle du göra om du överraskades av ett oväder?

Vad bör man göra och vad bör man inte göra?

Kan man äta blåbär?

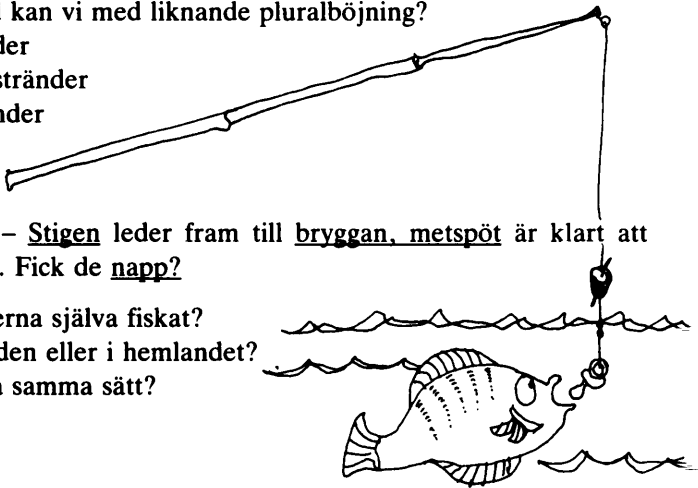
Vilka andra bär kan man hitta? Kan man äta dem?

Kartbilden är dessutom ett utmärkt underlag för att repetera begrepp som:

norr, söder, öster och väster

kust, ö, sjö, flod, bäck, vik, udde osv.

Man kan öva riktning – vart far flickorna???

Lyssna noga på Sussie och Rauni i radioprogrammet.
Titta samtidigt på kartan och försök hitta de fem platser
(=ringar) som de berättar om. Du ska sätta 1 på den första
platsen (ringen), 2 på den andra, 3 på den tredje platsen
(ringen) o.s.v.
OBS! Det finns 4 ringar för mycket på kartan.

Material från Utbildningsradion, AV-centralerna och Statens Institut för Läromedel

Utbildningsradion

Sedan 1977 har Utbildningsradion producerat material för undervisningen i svenska som andraspråk i grundskolan. Materialet består av radioprogram, diabilder och trycksaker. Programmen bandas av AV-centralerna, som kostnadsfritt lånar ut kopior av samtliga skolprogram till lärarna i kommunerna.

För undervisningen i svenska som andraspråk gör Utbildningsradion

- radioprogram, lärarhandledningar och elevhäften (Det låter svenskt och Svenska på gång),
- radioprogram och diaserier (Om konst och natur),
- radioprogram (Lust att lyssna, läsa och skriva), sagor, kulturer i möte.

De flesta program ligger på svårighetsgraden C–D-nivå. Utbildningsradion gör även program utan tal, "ljudbilder" som passar alla språknivåer (och alla språk!).

Programmen förmedlar både upplevelse och fakta/information och stimulerar eleverna att använda sin fantasi, att våga uttrycka sina tankar och känslor på svenska.

Exempel på teman i programmen:

Sjukvård och syo, hem, hushåll och hur man mår, djur och sport, känslor och relationer, sagor och Sverigekunskap.

Program med trycksaker

Tips om uppföljningen av programmen, bl a för olika slags färdighets-
träning, finns i trycksakerna. En del av programmen och trycksakerna
är avpassade *både* för undervisningen i svenska som andraspråk *och*
klassundervisningen i orienteringsämnen och i invandrarkunskap.

Program utan trycksaker

Diabildsprogram och *sagor* på lätt svenska och några hemspråk.

Lust att lyssna – ljudbilder utan tal, stimulans för elevernas eget berättande.

Lust att läsa LL – bokprogram om lättlästa böcker.

Lust att skriva LL – ”skrivarverkstad”, elever och författare skriver tillsammans.

Kulturer i möte, invandrarungdomar berättar.

Information om programmen

Programkatalog

Utbildningsradions katalog över invandrarprogram innehåller information om samtliga radio- och tv-program för och om invandrare för förskolan, grundskolan och vuxenundervisningen.

I avsnittet för grundskolan finns även en översikt över teman och grammatik i programmen. Beställs gratis hos Utbildningsradions kundtjänst, se nedan.

Sändningsschema

Utbildningsradions sändningsschema för låg- och mellanstadiet visar terminens sändningar i radio och tv på en färgplansch. Utbudet i svenska som andraspråk och hemspråk signaleras med en viss färg.

AVIN

AVIN är Utbildningsradions programtidning för ungdomsskolan. Tidningen utkommer terminsvis i två versioner; en version för låg- och mellanstadiet och en för högstadiet och gymnasieskolan. AVIN presenterar program och programserier som är nya för terminen. Där hittar man information om programmets innehåll och inriktning varvat med metodiska tips och bakgrundsfakta samt uppgifter om programnummer och sändningstid. I AVIN kan man läsa om vad som är på gång innan uppgifterna kommit in i katalogerna.

Kundtjänst

Till Utbildningsradions Kundtjänst vänder man sig för att beställa kataloger och annat informationsmaterial och för att få information och upplysningar om programmen. Adressen är Utbildningsradion, Kundtjänst, 115 80 Stockholm. Tel 08-784 42 40.

Direktkontakt med redaktionen för program på lätt svenska

Har du frågor och förslag om program på lätt svenska, synpunkter eller önskemål, ring redaktionen 08-784 42 62 eller 784 42 67. Adress: Utbildningsradion, 115 80 Stockholm.

AV-centralerna

AV-centralerna bandar Utbildningsradions program. AV-centralerna lånar ut band, kassetter och diabilder till skolorna. Språkprogram på lätt svenska för undervisningen i svenska som andraspråk bör lånas på långlån. AV-centralerna kan också bända över program på kassetter och på gamla band så att bandkopiorna kan behållas och återanvändas på skolan. Observera att AV-centralerna ger ut egna kataloger över allt sitt material där Utbildningsradions program inte är upptagna. Fråga AV-centralen efter UR:s katalog över invandrarprogram. Där finns programnumren som man anger vid beställningen.

Vid AV-centralerna förekommer även en mängd andra verksamheter, som utlåning av videogram av annan distributör än Utbildningsradion och utlåning av undervisningsfilm, utlåning av andra dia- och ljudbildserier, tryckeriverksamhet, framställning av diabilder, eget fotolaboratorium, egen läromedelsproduktion, hantering av tryckta läromedel, utlåning av AV-apparatur, kurs- och konferensverksamhet bla i mediekunskap, verkstad för service av AV-apparatur och upphandling av AV-utrustning.

Programförsäljning

När man inte kan låna eller köpa programkopior från AV-centralen kan de köpas direkt från Utbildningsradion. Detta gäller bla skolor som ej är anslutna till någon AV-central.

Ljudkassetter med högst två program (ur samma programserie) kostar för närvarande 60 kronor per kassett. Ljudprogram med ett program per band kostar för närvarande 60 kronor per band. Frakt och moms tillkommer. Beställs från Utbildningsradion, Kundtjänst, 115 80 Stockholm. Tel 08-784 60 90.

Var finns häften och diaserier?

Häften och diaserier till svenska som andraspråk ges ut av Utbildningsradions förlag. För skolorna gäller f-pris. Beställs hos Kundtjänst, se ovan.

Statens Institut för Läromedel

Statens Institut för Läromedel (SIL) har en särskild avdelning, MINV, som svarar för information om läromedel för minoritets- och invandrarundervisning.

MINV har en permanent utställning av läromedel i svenska som andraspråk. Utställningen är öppen för besökare från hela landet. Vid utställningen finns en konsulent, som kan ge personliga råd vid val av läromedel. Konsumenten svarar på frågor per telefon. Tel: 08-63 13 10. Om man vill ha personlig rådgivning vid besök på utställningen bör man ringa först och boka tid med konsumenten. Även grupper bör i förväg avtala tid.

Läromedlen i svenska som andraspråk finns förtecknade i en läromedelskatalog Svenska som andraspråk, grundskolan 1984, framtagen av SIL. Förteckningen revideras för närvarande och en ny förteckning beräknas utkomma vårterminen 1988. Förteckningen köps via RPH-lagret, Box 3083, 700 03 Örebro, telefon 019-11 19 74.

I förteckningen finns läromedel som producerats för undervisningen i svenska som andraspråk, men också andra läromedel som erfarna lärare funnit fungerar bra för den målgruppen. Förteckningen innehåller uppgifter om pris, sidantal, antal bilder, elevernas ålder och språknivå för varje läromedel, samt kommentarer kring läromedlets användning eller annat som kan vara av intresse för läraren. Samtliga böcker som är upptagna i förteckningen finns på utställningen.

Förutom förteckningen i svenska som andraspråk finns en förteckning över *Textlöst material* (1985), *Lätilläst litteratur, urval för svenska som andraspråk, mellan- och högstadiet* (1984) samt *Invandrarundervisning* (1986). Den förteckningen innehåller lärarlitteratur, som också finns utställd på MINV.

Dessutom kan ett metodiskt idéhäfte, *Låt språken blomma*, Cerú, rekvireras gratis från SIL.

Övriga häften som kan rekvireras gratis från SIL:

När du undervisar om invandrarelevernas ursprungsländer, Borgström, SIL, 1986.

Interkulturellt synsätt i undervisning och läromedel, SÖ och SIL, 1986.

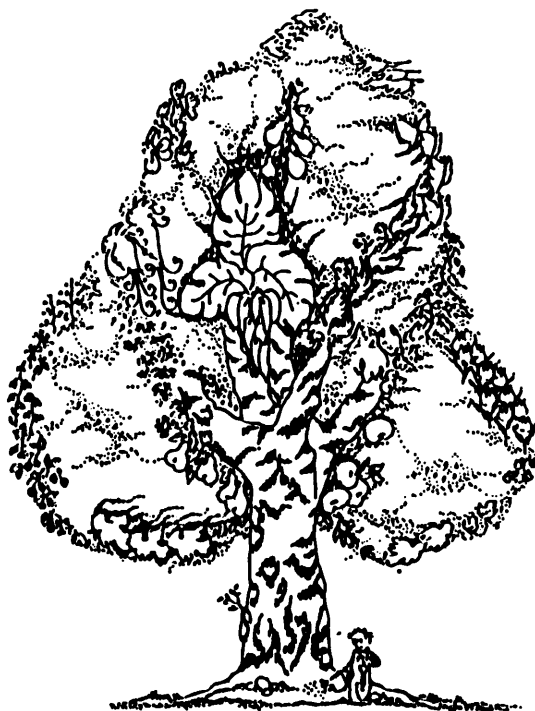
Att lära sig läsa och skriva en gång till på sitt andra språk, Cerú, SIL, 1985.

Besöksadress:
SIL
Sandhamngatan 63
Stockholm
Tel: 08-63 13 10

Postadress:
SIL-MINV
Box 27052
102 51 STOCKHOLM

Läraryrollen

Kulturer och språk i möte

Fantasi, inlevelseförmåga, flexibilitet och ödmjukhet är nyckelord i alla undervisningssituationer. I undervisningen i svenska som andraspråk är de kanske viktigare än i någon annan undervisning. Läraren balanserar ständigt mellan flera språk, kulturer och synsätt i kontakten med elever, deras föräldrar och hemspråklärarna.

Som lärare får man inte glömma att varje människa är en produkt av sin kultur och dess värderingar. Hur olika kulturerna än må vara är det ändå mer som är lika än som är olika. Det mänskliga är universellt. För eleverna är det väsentligt att de får tillfälle att uppleva sina båda kulturer i samspel och ej i konflikt.

Här samspelar läraren i svenska som andraspråk och hemspråkläraren i viktiga roller. Det konkreta samarbetet, toleransen och respekten för varandra, som eleverna ser hos dem, blir förebilder i elevernas liv i två kulturer.

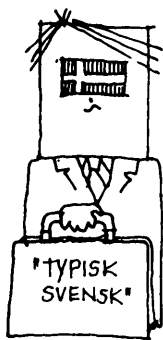
Det som gör arbetet så omväxlande och rikt men samtidigt så svårt är de delvis annorlunda krav mot vad den svenska läraren är van vid, som ställs från eleven och föräldrarna.

Det är lärarna som förväntas veta svaren på alla frågor på allt eleverna möter, från förklaringar på allt som händer runtomkring till att ta beslut om elevens fortsatta utbildning – framtid. Lärarna får inte bli frustrerade av att eleverna tar dyrbar undervisningstid för att få svar på alla sina frågor. Det handlar även här om undervisning. Säkert lär de sig väl så mycket av informella samtal som av de "planerade" lektionerna.

Under uppväxten prövar eleverna sina kulturella identiteter i jakten efter "sin egen". Då är det tryggt att kunna lita på båda kulturerna, deras språk och värderingar. Ett av målen för undervisningen i svenska som andraspråk måste vara att hjälpa eleven till en positiv utveckling av sin tvåspråkiga identitet och till en positiv syn på sig själv.

Genom att acceptera våra olikheter,
förstå dem och respektera dem,
kan vi upptäcka våra likheter.

(Joseph Giordiano)

Läraren i svenska som andraspråk – den "typiske" svensken?

Många invandrarelever har alltför få svenska kontakter och har därför lätt för att se läraren i svenska som andraspråk som den "typiska" svensken.

För att kunna arbeta kontrastivt, både språkligt och kulturellt, krävs att läraren har kunskaper såväl om det egna språket och den egna kulturen som om elevernas.

Om läraren ska kunna stärka eleverna i vad de är och står för är det viktigt att han själv är trygg i sin kultur, sin bakgrund och sitt språk. För att kunna se nyanserat på det nya landet och kulturen bör eleverna känna så många sidor som möjligt av samhället. Som lärare i svenska som andraspråk får man ofta frågan: "Vad är typiskt svenskt?" En fråga som kan vara svår att besvara. Kanske kan en motfråga "Vad tycker du?" få igång en givande kulturdiskussion, där man kan kontrastera kulturernas likheter och olikheter.

Samarbetet mellan läraren i svenska som andraspråk, hemspråkläraren och övriga lärare

Den naturliga gruppen för planering och utvärdering av elevens skolsituation är arbetslaget.

Det är ju i arbetslaget/arbetsenheten som man bör diskutera/planera på vilket sätt man lämpligast kan ta tillvara elevernas kunskaper om andra kulturer. Här måste organisationen självfallet ge möjligheter schemamässigt för hemspråklärarna och lärarna i svenska som andraspråk att delta.

Man får inte glömma att eleverna är levande kunskapskällor att ösa ur i undervisningen om andra kulturer.

För elevernas självkänsla är majoritetssamhällets nyfikenhet, tolerans och intresse viktigt. Det ger dem känslan av att de besitter viktig information och är fullvärdiga medlemmar i gemenskapen. "Jag har något viktigt att säga, som andra är intresserade av."

Synen på språken i funktion

Att vara/bli tvåspråkig och bikulturell är något värdefullt, något att förvalta och något som både individen och samhället har nytta av. För att utvecklas måste språken och kulturerna ständigt vara i funktion. I undervisningssituationen bör eleven få uppleva att de båda språken stöder varandra och är lika mycket värda.

Organisatoriska frågor i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk

Organisationsmodeller

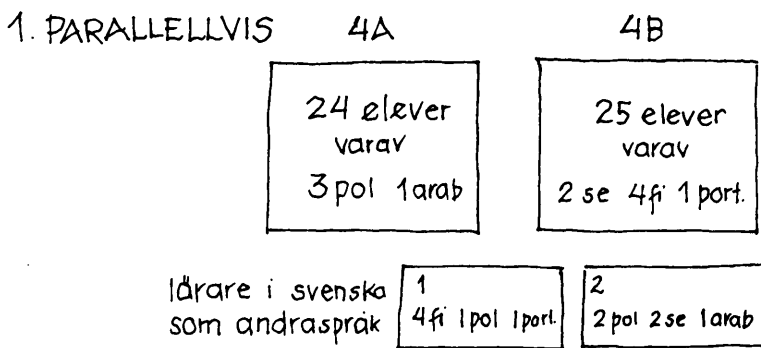
I många rektorsområden pågår intressanta försök för att hitta bra organisatoriska och metodiska modeller för den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk. Liksom i andra sammanhang, när det gäller undervisning, har det visat sig att en väl genomtänkt och genomförd organisation, där resurserna enligt gällande bestämmelser utnyttjas så effektivt som möjligt, är en förutsättning för att undervisningen ska lyckas.

Resurstilldelningen grundar sig på det antal undervisningsgrupper som kommunerna uppger i sin ansökan om statsbidrag.

Undervisningen i svenska som andraspråk bör om möjligt förläggas när deltagande elevers klasser har undervisning i ämnet svenska. Det kan ske enligt olika modeller:

På låg- och mellanstadiet

På låg- och mellanstadiet bör undervisningen i svenska som andraspråk så långt det är möjligt förläggas till tid då klassen har svenska.

SCHEMA

4A

4B

MÅ	TI	O	TO	F
X		X	SV	
X		SV		SV

MÅ	TI	O	TO	F
X		X	SV	
X		SV		SV

X = svenska som modersmål
 Svenska som andraspråk

2. KLASSVIS

5C

SCHEMA 5C

20 elever
 varav
 5 fi 3 pers 1 pol

MÅ	TI	O	TO	F
X	X			X
X		X		X

lärare i svenska
 som andraspråk

3fi
 1pol

2fi
 3pers

X = svenska som modersmål
 svenska som andraspråk

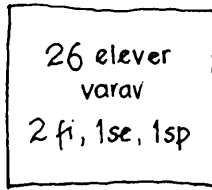
Under de "låsta" timmarna i modersmålssvenska – svenska som andraspråk har lärarna sina respektive elevgrupper. Läraren i svenska som modersmål arbetar med moment i svenskan som är speciella för modersmålssvenskan, medan man i undervisningen i svenska som andraspråk behandlar sådant som är specifikt för den undervisningen utifrån den aktuella elevgruppens behov.

Under de svensktimmar, då klassläraren har samtliga elever, arbetar man framför allt med språkstimulerande övningar av olika slag, där invandrarelevorna i samarbete med de svenska eleverna stimuleras till att använda språket.

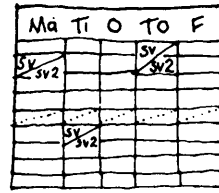
På högstadiet

1. KLASSVIS

7A: Elever

7A: Schema

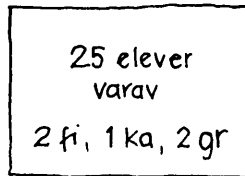
4 vtr sv

4 vtr sv2

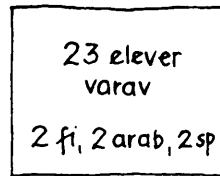
Detta är den traditionella modellen då det finns få elever med invandrarbakgrund i en klass, inom en årskurs eller på hela skolan. En lärare i svenska som andraspråk tar då ofta ut eleverna till undervisning på klassens ordinarie svensktimmar. Tyvärr finns det då inte alltid utrymme för en gruppering av eleverna efter språktillhörighet och/eller språknivå i svenska.

2. PARALLELLVIS

7A: Elever

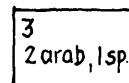
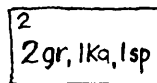
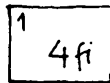
7B: Elever

4 vtr sv

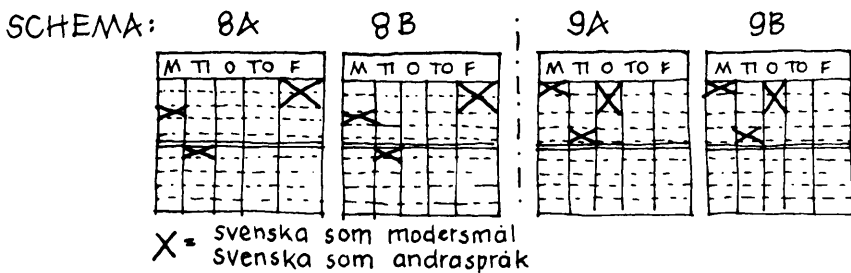
4 vtr sv2

Lärare i svenska
som andraspråk

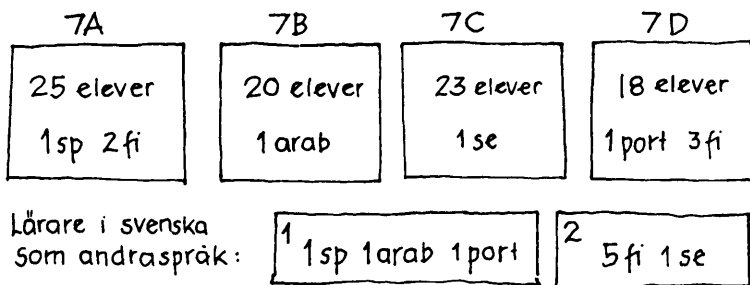
Modersmålsundervisningen i svenska och undervisningen i svenska som andraspråk i 7A och 7B är parallellagd. Två till tre lärare i svenska som andraspråk arbetar parallellt och grupperingen kan ske efter språkfärdighetsnivå i svenska och/eller språktillhörighet. De tre lärarna i svenska som andraspråk i exemplet ovan utgör ett lag och arbetar alltid tillsammans med elever från samma klasser men med sina respektive elevgrupper.

Schemat parallellläggs på samma sätt i svenska som modersmål och i svenska som andraspråk för 8A-B, 9A-B, 7C-D, 8C-D, 9C-D. Om det finns fler paralleller på en skola, måste förstas fler lärare i svenska som andraspråk kopplas in. Detta har visat sig vara en bra modell för

skolor med många invandrarelever spridda på ett stort antal klasser och språkgrupper på olika nivåer i svenska. Möjligheterna att bilda så homogena grupper som möjligt ökar, och lärarna kan därigenom mer effektivt utnyttja tiden till att ge undervisning utifrån gruppens behov.

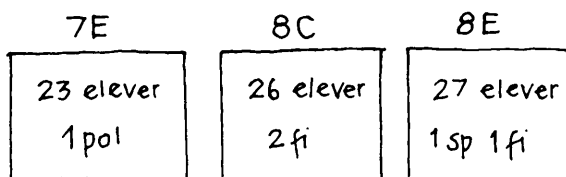
3. ÅRSKURSVIS

Exemplet ovan visar en skola med få elever med invandrarbakgrund men där eleverna visar stor spridning vad gäller språknivå i svenska, språktillhörighet och spridning i olika klasser inom samma årskurs. En förutsättning för att kunna organisera undervisningen enligt den här modellen är att det finns tillräckligt många lärare i svenska för att modersmålssvenska ska kunna parallellläggas inom årskursen.

4. STADIEVIS

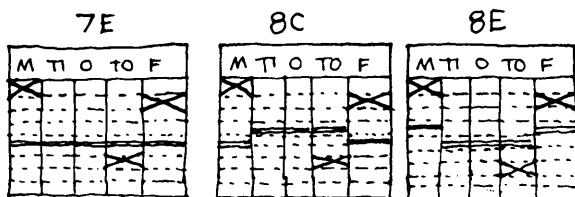
3 vtr sv
3 vtr sv 2

Lärare i svenska
som andraspråk:

1 pol 3 fi 1 sp

SCHEMA:

I skolor och kommuner med få elever med invandrarbakgrund spridda i alla årskurser kan man också tänka sig en parallellläggning av svensk-ämnena. Undervisningen i svenska som andraspråk är ju inte årskursbunden. Fördelen är att man effektivare kan utnyttja resursen, men det kräver mycket av läraren i svenska som andraspråk vad gäller individualisering för elever som utöver den stora spridningen i språk, språknivåer m m även är i olika åldrar.

Fördelar

Fördelarna med att man organisatoriskt försöker finna bra former för den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk har visat sig vara många:

- Ämnets status höjs genom den tydliga markeringen på schemat av svenska som andraspråk som eget ämne – invandrarelevernas svensk-ämne.
- Bättre utnyttjande av lärarkapaciteten.
- Undervisningen kan läggas upp utifrån elevernas behov, eftersom möjligheterna att gruppera eleverna bättre ökar.
- Läraren i svenska som andraspråk har det totala ansvaret för invandrarelevernas svenskundervisning, vilket innebär att läraren lättare kan göra en långsiktig planering för sin undervisning – kontinuiteten i undervisningen förbättras.
- Samarbetet mellan lärarna i svenska som modersmål och lärarna i svenska som andraspråk (och andra lärare) främjas. Lärarna och eleverna kan mycket väl under någon period samplanera sin undervisning kring ett tema eller i form av ett projektarbete och sedan arbeta tillsammans kring detta.

- Svenskundervisningen för de båda grupperna bör dock som regel ske separat, eftersom målsättningen för de båda grupperna visserligen är densamma, men metodiken, behovet och – delvis – innehållet är olika.
- En stimulerande kommunikativ undervisningssituation uppnås då eleven undervisas i grupp.
- En bra organisation underlättar också stadieövergångarna. Eleverna har redan en tillhörighet i sin svenska som andraspråksgrupp, och det sker inget dramatiskt vid byte av stadium. Vid överlämnandekonferensen tas eleverna upp på ett naturligt sätt, och risken för att någon "glöms bort" är minimal.

Studieprogram i svenska som andraspråk

Det är angeläget att eleverna får en väl planerad och, efter vars och ens behov, så väl genomtänkt undervisning i svenska som andraspråk som möjligt.

Som en hjälp vid bedömning av elevens språkfärdighet samt för att se vilka moment som speciellt bör tränas, kan kanske bifogat förslag till studieprogram (bil 1) vara till hjälp för läraren. Naturligtvis bör läraren med jämna mellanrum utvärdera sin undervisning för att se i vilken utsträckning man nått förväntade resultat. Utvärderingen kan också leda till att läraren får ompröva arbetssätt och metoder och ständigt vara beredd att hitta nya vägar.

Information

Vad gäller den grundläggande undervisningen i svenska som andraspråk är det som regel ingen svårighet att motivera eleverna att delta i sådan och att förklara för föräldrarna nödvändigheten av att eleverna ska lära sig svenska. Övriga lärare respekterar också elevernas behov av sådan undervisning likaväl som undervisning i andra ämnen.

Många lärare och skolledare upplever det ofta som ett problem att motivera de "duktiga" invandrareleverna att delta i undervisning i svenska som andraspråk och att förklara för dem nödvändigheten av att fördjupa sina kunskaper i svenska. Eleverna upplever det ofta som någonting negativt att "tas ut" till undervisning i svenska som andraspråk, att behöva "gå ifrån" annan undervisning och tycker dessutom att de klarar sig bra med den svenska de kan.

Om ämnet svenska som andraspråk finns med på elevernas scheman

redan från läsårsstarten precis som alla andra obligatoriska ämnen, behöver de inte uppleva det som att de måste gå ifrån annan, viktigare undervisning. Se schemaförslag s 78 ff.

En sida som inte nog kan betonas är behovet av information om värdet av fördjupade studier – till eleverna och föräldrarna. Informationen bör vara motiverande och framföras i en positiv anda samt, vid behov, vara översatt till respektive språk. Den bör t ex beskriva:

- varför man i skolan ger undervisning i två ämnen, svenska och svenska som andraspråk
- fördelen med att såväl elever med invandrarbakgrund som svenska elever får läsa svenska på sina egna villkor
- något om likheter och skillnader, liksom kursinnehåll i de båda ämnena
- något om betygsättningen i de båda ämnena på högstadiet och vad som gäller vid övergång till gymnasieskolan.

I skolor där man prövat att informera elever och föräldrar såväl muntligt som skriftligt har man gjort den erfarenheten att förståelsen för och inställningen till olika elevgruppers speciella behov i undervisningen har förändrats i positiv riktning.

Exempel på hur sådan information kan utformas skriftligt, se bilaga 2.

Svenska som andraspråk – ett tillvalsämne?

I Lgr 80:s allmänna del ges riktlinjer för tillvalen. Med stöd av dessa kan rektorsområdena utifrån sina egna behov starta tillvalskurser *inom Sv 2-ämnets ram* men under exempelvis följande rubriker.

”Sveriges språk och kultur”.

”Sverige–Världen”.

”Lika–Olika”.

”Sverige förr och nu”.

”Sverige – ett ut- och invandringsland”.

”Lyrikkurser”.

”Att vara barn för hundra år sedan – hemlandet–Sverige”.

”Litteraturkurser”.

”Skrivarkurser”.

De ytterligare 11 stadiveckotimmarna som det här handlar om skulle ge stora möjligheter till ökade och fördjupade kunskaper både i språket och om samhället.

Elever som fått undervisning i svenska som andraspråk i grundskolan

– vad händer med dem i gymnasieskolan?

9/2

Fem procent (15 800) av eleverna i gymnasieskolan (Statistiska centralbyrån, 1986) har ett annat hemspråk än svenska. År 2000 förväntas var fjärde elev ha ett annat modersmål än svenska och/eller en annan kulturbakgrund. Detta ställer nya och annorlunda krav på undervisningen i många ämnen men framför allt i elevernas svenskundervisning.

Kunskaperna i svenska är avgörande för framgångsrika studier i gymnasieskolan. Undersökningar har visat att benägenheten att söka till gymnasiet är mindre bland en del invandrarungdomar än bland svenska ungdomar och att invandrarelever avbryter studierna i avsevärt högre grad än svenska elever.

Vad finns det då för arrangemang i gymnasieskolan för elever med svenska som andraspråk?

För att vidga rekryteringen till gymnasieskolan bland invandrarungdom startade för 10 år sedan *Introduktionskurser för invandrarungdom*, en gymnasieförberedande specialkurs med tonvikten lagd på svenska som andraspråk.

Kompletterande sommarkurs för invandrarungdom är en annan specialkurs avsedd dels som gymnasieförberedande, dels som ett extra stöd för invandrarelever som redan går på linjerna i gymnasieskolan.

För de elever som studerar på gymnasieskolans linjer eller övriga specialkurser finns *Extra undervisning i svenska* i form av stödundervisning eller svenska som andraspråk.

Introduktionskurs för invandrarungdom och kompletterande sommarkurs

Introduktionskursen är en specialkurs inom gymnasieskolan avsedd att förbereda eleverna för studier på de reguljära linjerna. Den finns i ett 20-tal kommuner. Kursen är avsedd för invandrarungdom som avslutat svensk grundskola eller motsvarande samt för ungdomar som invandrat till Sverige efter skolpliktig ålder. Dessutom är den avsedd för elever som p g a språksvårigheter inte klarar av gymnasiestudierna utan behö-

ver koncentrerade svenskstudier på kursen för att förbättra sina kunskaper. Svenska som andraspråk är huvudämne.

För kursen gäller en ramtimplan som gör det möjligt att variera ämnestimtal (för ämnet svenska som andraspråk med 8–18 veckotimmar) efter elevernas individuella behov. Under denna entermins- eller ettåriga kurs (som kan förlängas) ges elever med annan språklig och kulturell bakgrund en realistisk möjlighet att förbättra sina svensk- och ämneskunskaper. Det är oerhört värdefullt att få tid att fördjupa sina kunskaper utan att pressas av betyg och kursplaner.

Fortfarande är det tyvärr alltför få elever som utnyttjar denna möjlighet. En del elever, som borde gå kursen, går i stället direkt till någon av gymnasieskolans linjer, där de misslyckas eller inte når de resultat som de egentligen har kapacitet för.

Här behövs mycken och tidig information till både elever, syo, lärare och föräldrar om språkutveckling och om introduktionskursens syfte. I dag ligger huvudansvaret för denna information på lärare i svenska som andraspråk och hemspråklärare på grundskolan eftersom de bäst känner till elevens verkliga förutsättningar och kan ta kontakt med övriga berörda lärare för att få en helhetsbild av eleven. De lärarna är också de som bäst kan motivera sina elever så att de förstår varför ett extra år på introduktionskursen på sikt lönar sig.

Det är nödvändigt att väl använda sig av introduktionskurserna så att eleverna får tillräckligt goda svensk- och ämneskunskaper för att kunna klara av studier på linjerna i gymnasieskolan.

Om det finns minst åtta elever i kommunen som behöver gå på introduktionskurs för invandrarungdom så kan ansökan göras hos länskolnämnden om att få starta en sådan kurs och att få statsbidrag till den. Behovet av flera elevplatser på introduktionskurserna har under de senaste åren drastiskt ökat pga tillströmningen av flyktingar i åldern 16 år och uppåt.

I sammanhanget bör nämnas att det även finns möjligheter att i kommunen anordna sex veckors Kompletterande sommarkurs för invandrarungdom. Ansökningsförfarandet är detsamma som för introduktionskursen. Innehållet i denna specialkurs i gymnasieskolan är i stort sett detsamma som introduktionskursens och avsikten med kursen är också här att förbereda för reguljära gymnasiestudier. En skillnad är dock att elever som redan går på linjerna kan få delta i denna kurs som ett extra stöd för att klara de reguljära studierna.

Gymnasieförordningen

Nedanstående citat är tagna ur den nya gymnasieförordningens tionde kapitel. Förordningen trädde i kraft 1987-07-01.

” Extra undervisning i svenska

48 § För de elever i gymnasieskolan som har ett annat språk än svenska som hemspråk och som behöver och önskar delta i extra undervisning i svenska skall sådan undervisning anordnas i syfte att eleverna tillfredsställande skall kunna följa den ordinarie undervisningen i svenska och andra ämnen.

49 § Den extra undervisningen i svenska kan anordnas i form av stödundervisning. Eleven deltar då i den ordinarie undervisningen i svenska och andra ämnen i oförminskad omfattning.

Om det behövs och eleven önskar det, får eleven delta i extra undervisning som sker i utbyte mot timmar i den ordinarie undervisningen. I sådana fall har den extra undervisningen formen av svenska som andraspråk.

50 § Rektor beslutar om elevs extra undervisning i svenska.

51 § Svenska som andraspråk skall för varje deltagande elev ha en omfattning som motsvarar minst två timmar i veckan. Elevens timmar i svenska som andraspråk får ersätta högst lika många timmar i den ordinarie undervisningen.

Rektor bestämmer vilka timmar i den ordinarie undervisningen som får bytas ut. Timmarna får inte fördelas på ett sådant sätt att ett visst ämne helt faller bort för eleven eller att de kvarvarande timmarna blir för få för att eleven skall kunna följa undervisningen i ämnet. Högst en timme i veckan i ämnet svenska får bytas ut mot svenska som andraspråk.

52 § Extra undervisning i svenska får anordnas för två eller flera elever i grupp eller för en elev ensam.

53 § Extra undervisning i svenska skall läggas upp med hänsyn till varje elevs kunskapsnivå i övrigt. Skolöverstyrelsen skall meddela föreskrifter om innehållet i undervisningen.

54 § Betyg sätts inte i ämnet svenska som andraspråk.”

Som framgår av citatet gäller delvis skilda förutsättningar för arbetet med ämnet svenska som andraspråk i gymnasieskolan i förhållande till arbetet i grundskolan.

Kursplan för svenska som andraspråk i gymnasieskolan

För undervisningen i svenska som andraspråk gäller följande kursplan (Ur läroplan för gymnasieskolan, Lgy 70, s 268–269):

” Alternativämne på alla linjer

MÅL

Eleverna skall genom undervisningen i svenska som främmande språk utveckla sin förmåga

att uppfatta vad som sägs i olika talsituationer och att själva använda språket med gott uttal och god satsintonation,

att i tal och skrift klart och tydligt uttrycka vad de menar och därvid anpassa språk och framställning till vad situationen kräver,

att använda skrivet språk med så hög grad av riktighet som möjligt i fråga om stavning samt grammatiska, semantiska och stilistiska uttrycksmedel,

att läsa och förstå olika texttyper för att få information, kunskaper och litterära upplevelser samt

att använda lexikon, ordböcker, kataloger och uppslagsböcker.

De skall få

insikter i förhållandet mellan form och funktion i det svenska språket,

kunskaper om språkets byggnad och

kännedom om språkbruk hos olika grupper av människor, om skillnader mellan talat språk och skriver språk, mellan vardags-språk och offentligt språk, mellan riksspråk och dialekter.

De skall lära sig använda

litteratur, tidningar, film, radio- och TV-program för att få kunskaper om händelser, människor och livsvillkor i olika sociala sammanhang.

HUVUDMOMENT

- Hörförståelse. Uttal och muntlig språkfärdighet.
- Skriftlig språkfärdighet.
- Läsning.
- Svenska språkets struktur.”

Två servicematerial

Ett servicematerial för denna undervisning har utgivits av SÖ 1983 *Svenska som främmande språk i gymnasieskolan*. Nedan återges avsnittet Syftet med undervisningen ur detta material:

” Syftet med undervisningen

Denna undervisning bör leda till att eleverna språkligt kan handskas med den begreppsvärld de möter i sina studier, att de känner språket som ett redskap för tanken och som ett medel för sociala och emotionella kontakter. Graden av målpuppfyllelse liksom uppläggningsen av undervisningen måste givetvis anpassas till de enskilda elevernas förmåga och behov. Följande kan tjäna som riktlinjer:

□ Eleverna skall vid tal kunna uppfatta ord och uttryck som hör till stoffet i de studieområden de möter, t ex abstrakta ord, ord för grundläggande begrepp och facktermer. De skall få vidgad förmåga att följa samtal där flera är inblandade, t ex vid diskussioner och redovisningar, men också i samvaro med kamrater. De skall kunna uppfatta instruktioner och tillgodogöra sig information som ges av vuxna eller kamrater.

□ Eleverna skall nå en förmåga att uttala språket så att de själva känner trygghet och att eventuella brister inte förorsakar missförstånd. De skall få en sådan tillit till sin förmåga att tala svenska att de vågar delta i samtal och diskussioner för att säga sin mening, kan redovisa kunskaper och uttrycka känslor. De skall få sådana kunskaper om språkets struktur och konstruktioner att de inte hämmas i sitt tal på grund av rädsla eller osäkerhet inför språkbruket.

□ Eleverna skall nå en läsförståelse som gör att läromedlen blir den hjälp de är tänkta att vara för dem i deras studier. De skall få ett sådant ordförråd och sådan kännedom om språkets struktur att de på egen hand kan tillgodogöra sig en erforderlig textmassa. De skall få en vana att växla extensiv och intensiv läsning och att bearbeta det lästa med frågor, stödord och understrykningar. De skall få lära sig att använda lexikon och uppslagsböcker och att själva söka litteratur.

□ Eleverna skall med uppmärksamhet på tankereda, ordval och syntax få träna sig att uttrycka i skrift vad de vill säga. De skall bli medvetna om att kraven på en skriftlig framställning skiftar beroende på vem som är mottagare. De skall vänja sig vid att granska stavningen i sin egen produktion och att använda ordlistor för att avhjälpa eventuella brister.”

Det är viktigt att eleverna får den trygghet i undervisningen, som är grunden för all språktillägnan. De måste få känna sig accepterade i sin hemtillhörighet och samtidigt få uppleva att kunskaper i det svenska språket för dem är ett medel och en väg till självförverkligande inför den utbildning de önskar välja.

Det övergripande målet för undervisningen i svenska som andraspråk på gymnasieskolan för elever med annat hemspråk eller annan kulturbakgrund är att på sikt ge dessa elever samma förmåga och möjligheter som deras svenska jämnåriga att nå svenskämnets mål i gymnasieskolan. Denna undervisning skall syfta till att ge valfrihet vid ett framtida studie- och yrkesval, och – tillsammans med andra åtgärder i skolan – främja elevernas intellektuella, emotionella och sociala utveckling och bidra till att mildra den kulturkollision som kan uppstå mellan människor med olika kulturbakgrund.

Nedanstående citat ur *Elever med invandrabakgrund, Gymnasieskolan*, servicematerial S 86:11, SÖ 1986, beskriver hur invandrarelevens övergång till gymnasieskolan från grundskolan bör förberedas, särskilt med hänsyn till kontinuiteten i elevens andraspråksutveckling.

” Organisation

Alla invandrarelever bör få information om vikten av och möjligheterna till extra undervisning i svenska på gymnasieskolan redan i årskurs 9 eller på introduktionskursen för invandrarungdom. Skolledning och klassföreståndare har ett gemensamt ansvar för detta. Denna information bör sedan upprepas av mottagande gymnasieskola, helst under terminens första vecka, varvid konkreta uppgifter om formerna för undervisningen lämnas.

Gymnasieskolan bör redan under vårterminen få veta behovet av extra undervisning i svenska för de elever som skall börja i årskurs 1 kommande hösttermin. Då kan man lättare planera in denna undervisning.

När en invandrarelev börjar gymnasieskolan är det viktigt att all tillgänglig information från den avlämnande grundskolan eller introduktionskursen utnyttjas. Det är lämpligt att svenskläraren diagnostiserar elevens svårigheter, men det ankommer på alla undervisande lärare att så fort som möjligt ta ställning till hur eleven på bästa sätt kan få hjälp och möjlighet att framgångsrikt genomföra sina studier. Det är viktigt att stödundervisningen snabbt kan starta på höstterminen, annars riskerar man att många elever avbryter sin utbildning.”

Två undervisningsformer

Extra undervisning i svenska ges således i två undervisningsformer, stödundervisning respektive undervisning i svenska som andraspråk. Läraren fungerar ofta både som stödlärare och lärare i svenska som andraspråk.

När invandrareleverna kommer från grundskolan har en del av dem undervisats enbart i svenska som andraspråk, en del enbart i svenska och en del av dem parallellt i båda ämnena. De har fått betyg i ämnet respektive ämnena.

I gymnasieskolan får de betyg för sina studier i ämnet svenska. Extra undervisning i svenska i gymnasieskolan betygsätts inte, oavsett om den ges som stödundervisning eller som undervisning i svenska som andraspråk.

Många elever som haft undervisning i och fått betyg i svenska som andraspråk i grundskolan har behov av fortsatt undervisning i svenska som andraspråk också i gymnasieskolan. För elever från introduktionskurs är fortsatt undervisning i svenska som andraspråk helt nödvändig.

Stödundervisning i svenska och andra ämnen kan för elever med ett annat modersmål än svenska vara till stor hjälp i språkligt krävande ämnen. Då stödlärarens ämneskunskaper inte räcker bör ämnesläraren i fråga kunna ge ämnesstöd för elever som har svårigheter att förstå läroböckerna och kanske vad läraren talar om på lektionerna.

Många läroböcker är språkligt mycket krävande. "Det finns en betydande språkklyfta mellan elevens lärförmåga och texternas svårighetsgrad", uttrycker sig en stödlärare.

Stödläraren måste se som sin uppgift att hjälpa eleven, dels med olika ämnen så att eleven bättre klarar studierna, dels med att utveckla och förbättra elevens språkkunskaper. Dessa krav kan skapa en konfliktsituation för stödläraren som märker att han/hon inte hinner med att kontinuerligt bygga upp elevernas språk. Ordkunskap i anslutning till lärobokstexter, förberedelser inför prov och läxhjälp upptar den huvudsakliga undervisningstiden. Stödet blir ett "akutstöd" (i och för sig ofta det som eleverna ber om i en trängd situation) och man hinner inte med att ge en strukturerad svenskundervisning, vilket dessa elever också behöver.

Stödläraren har en viktig social och kurativ roll. På "stödet" kan eleven ventilera sina problem och samtala om annorlunda normer och värderingar med en vuxen svensk.

Av schematekniska skäl kan inte alla elever delta i "stöd" fast de har behov och vill göra det. Elevens schema kan vara svårt att pussla ihop med lärarens schema, vilket i sin tur är beroende av andra elevers scheman. En extra lektion utanför det ordinarie schemat kan upplevas som betungande. Ämnet hemspråk skall också beredas plats.

Det kan också vara svårt att motivera en elev att delta i svenska som

andraspråk, vilket är ett frivilligt ämne där betyg ej sätts, när eleven måste gå ifrån undervisningen i ett annat ämne som betygsätts.

Elever på teoretiska linjer har en benägenhet att utnyttja den extra undervisningen bättre än elever på yrkestekniska linjer visar Lillemor Edbergs och Margareta Holmegaards rapport om *ITK-elever i gymnasieskolan* (SPRINS-gruppen nr 32/1987). Elever på teoretiska linjer verkar ha bättre självkänedom och upplever studierna mer krävande medan elever på yrkestekniska linjer jämför sig med svaga, svenska elever i klassen och tycker inte att de behöver eller vill ha extra undervisning i svenska.

En i förväg planerad och schemalagd extra undervisning kan vara en väg att nå också denna elevgrupp.

Enligt den tidigare citerade rapporten "ITK-elever i gymnasieskolan" tycks skolans beredvillighet att erbjuda extra undervisning i svenska och att ha en beredskap för sådan undervisning vara av avgörande betydelse för om eleven kommer att delta eller ej.

Själva innehållet i undervisningen i svenska som andraspråk styrs helt av elevens behov.

Undervisningen i svenska som andraspråk bör vara kontrastivt baserad, såväl språkligt som kulturellt. På så sätt blir undervisningen en hjälp till självhjälp där eleven och läraren tillsammans planerar och utvärderar arbetet.

Många elever klarar sig bra med någon timmes extra undervisning i svenska medan andra behöver betydligt fler lektioner för att få "samma förmåga och möjligheter som deras svenska jämnåriga att nå svensk-ämnets mål i gymnasieskolan".

Alla elever på linjerna i gymnasieskolan följer den ordinarie undervisningen i ämnet svenska. Det innebär att invandrareleverna deltar i modersmålssvenska med kursplan och målsättning för svenska elever.

För att bättre tillgodose dessa elevers behov kan man bilda grupper i svenska som andraspråk, planerade i förväg i den vanliga svenskundervisningen. Man får då fler timmar till sitt förfogande och större chans att ge eleverna en strukturerad språkundervisning efter deras behov.

Genom olika sk FS-projekt (FS = Frivilliga Skolformer) i landets gymnasieskolor som inleddes år 1984 är denna skolform avsedd att successivt utvecklas och förändras mot "En gymnasieskola för alla". Förhoppningsvis kommer utvecklingen att leda till att också invandrar-elever får en för dem avpassad och lämplig undervisning, där deras tvåspråkighet och kulturella erfarenheter tillvaratas och utvecklas.

Ett exempel på ett sådant FS-projekt är en försöksverksamhet vid Katrinelundsgymnasiet i Göteborg med samlat språkprogram där svenska som andraspråk läses i stället för modersmålssvenska, engelska som B-språk och linjeinriktat hemspråk. I försöksverksamheten deltar elever från tvåårig distributions- och kontorslinje, två- och treårig ekonomisk linje samt treårig teknisk linje.

Invandrarelevernas kultur och språkkunskaper är i dag en i stort sett outnyttjad resurs som i framtiden borde kunna användas i större utsträckning för att skapa och vidareutveckla ett interkulturellt synsätt i undervisningen till gemensam nytta och glädje för såväl svenska som invandrade elever.

En invandrarelev i gymnasieskolan berättar

I nedanstående uppsats berättar en elev med flyktingbakgrund om sig själv och sin studiesituation.

Även om man måste se varje elev som individ och med sina speciella behov visar dock uppsatsen på företeelser, gemensamma för många elever med annan språklig och kulturell bakgrund än den svenska.

Siffrorna i texten är noter som behandlas längre fram under rubriken Analys av elevens uppsats.

” Det här är jag

Aldrig har jag haft och levat så bra och fint som nu, inte förrän jag steg¹⁰ på den svenska marken.

Till åminnelse¹⁰ av den² invandringen i Sverige på vintern 1979 fick vi ett mycket vänligt mottagande av de² personalerna¹ på AMS flyktingläget⁹ i Åhus.

Under 1:a veckan i läget⁹ fick vi redan alla sorters kläder från topp till tå, många hygienarter och åt på hotellrestaurangen vid varje måltider¹. Det var lyxigt om det⁵ jämföras³ med livet på ön i Malaysia.

Allt jag såg under det första året i det⁶ nya landet stod det för mig i ett sagolikt skymmer⁸, i varje fall levde jag med hop⁸ i framtiden.

I⁷ de följande åren har jag gått i skolan och lärt mig mycket om Sverige och yttre¹⁰ världen. Dessa⁵ leder till att nya åsikter skapas och jag upplever det jag har aldrig tidigare upplevat något liknande:

- Jag får dålig⁴ humör hemma när det går dålig⁴ i skolan, det kan också bero på den bristande motivation jag har i skolan.
- Jag känner mig ofta missförstådd av andra.
- Färre kontakter med landsmän i utvandralandet⁹, i Sverige även här i . . .
- Svårt att bestämma mig vid val i nästa kurser¹ p ga osäkerheter¹.

Jag skulle kunna vara bättre om jag har³ haft mera tid på mig i de² ämnena i skolan, men allting är så nytt och fungerar så förfäddigt⁹ snabbt i det² samhället.

Jag trivs fortfarande bra om⁷ Sverige ingen³ ångest eller andra negativa åsikter om landet och jag avslutar här med ett par meningar om hur en invandrare som jag gärna behöver, det är vänskap mellan invandrare och svensk!⁹⁹

Om elevens bakgrund

Ovanstående uppsats är skriven av en sino-vietnamesisk elev under sista terminen i årskurs två, social linje. Som framgår har eleven varit sju år i Sverige och skolbakgrunden i svensk skola är förmodligen ganska typisk för många elever.

Efter en kurs i svenska i ett flyktingläger flyttar eleven till ett annat flyktingläger och skrivs in i årskurs nio och deltar efter en vecka i klassen enbart i undervisning i svenska som andraspråk vissa timmar om dagen i några månader. Familjen flyttar till en ny kommun där eleven placeras i årskurs sex. Hon är alltså tre år äldre än kamraterna. I årskurs sex deltar eleven i liten utsträckning i klassundervisning. Hon undervisas i en liten grupp av en lärare som saknar utbildning i svenska som andraspråk och lärarbehörighet. Att eleven placeras i en klass där kamraterna är tre år yngre, är något som förmodligen bidrar till att hon sedan känner sig för gammal för att gå introduktionskurs för invandrarungdom, eftersom hon då skulle förlora ytterligare ett år. Den information hon fick om introduktionskurs för invandrarungdom var också ofullständig och ringa. Hon fick inte alls klart för sig vilka möjligheter som kan ges eleverna på denna kurs. Hon vill vara med svenska kamrater och gå i en svensk klass. (Att man inte får betyg på introduktionskurs för invandrarungdom gör att många elever betraktar kursen som mindre viktig.)

När hon kommer till gymnasieskolan efter tre år i grundskolan, får hon ca 1,5 veckotimmar extra undervisning i svenska under sina två gymnasieår.

Någon direkt och långsiktigt planerad undervisning i svenska som andraspråk är svårt att få tid till eftersom eleven vill ha hjälp med språket i olika läroböcker för att klara av läxor och förestående prov.

Hon känner sig pressad av skolarbetet och läraren i svenska som andraspråk blir också ett slags samtalspartner och är kanske den enda vuxna svensk som hon träffar enskilt och kan dryfta och diskutera sina speciella problem i det nya landet med. Den läraren är ett slags rådgivare och "kulturförmedlare". För eleven viktiga samtal blir samtidigt bra språkträning där nya ord och fraser används och lärs in.

Som framgår av uppsatsen känner sig eleven pressad av den snabba arbetstakten i skolan och önskar att hon haft mer tid för inläring. Då arbetsuppgifterna blir henne övermäktiga blir hon håglös och hon talar ju också om den bristande motivationen hon upplever i skolan för att

skolarbetet ibland blir alltför pressande. Periodvis drabbas hon också av magkatarr.

Eleven är mycket ambitiös, har god studieteknik, arbetar oavbrutet med ordböcker av olika slag för att förstå och tillgodogöra sig innehållet i de olika läroböckerna. Men trots ansträngningar blir betygen medelmåttiga. Betyget i svenska språket 2, litteraturkunskap och språklig orientering 3, ett på språkliga svårigheter för lågt betyg med tanke på elevens ambition och intellektuella förutsättningar. Eleven oroar sig, som framgår av uppsatsen, mycket för framtiden och vet inte vad hon ska välja för vidareutbildning. Socialhögskolan, som ursprungligen var målet, är hon inte behörig till med betyget 2 i svenska och trots att hon går i svensk klass har hon inte några kontakter med de svenska ungdomarna på sin fritid.

Hennes slutord i uppsatsen visar också att hon både vill och behöver få svenska vänner. Hon berättar att det är svårt att få svenska kamrater eftersom man "funderar och tänker på olika sätt". Språksvårigheter och åldersskillnad jämte olika intressen bidrar också till att hon känner sig ensam. Kontakten med landsmän är inte heller stor eftersom mesta tiden går åt till studier och att hjälpa till i hemmet.

Eleven poängterar flera gånger att hon känner sig fri från ångest och upplever trygghet i Sverige men samtidigt kan man uttyda mellan raderna att hon känner sig ensam och osäker på framtiden.

Trots att eleven kan uttrycka vad hon vill förmedla på någorlunda klar svenska är det mycket i språkbehandlingen som hon borde ha behärskat innan hon började i gymnasieskolan.

Analys av elevens uppsats

1. Vid svenska substantiv måste man i så gott som alla fall uttrycka en skillnad mellan singular och plural form. Så är det inte i vietnamesiska som saknar numerusböjning. Det får till följd att det i vietnamesiskan blir ett utmärkande drag att det oböjliga substantivet uttrycker det generella begreppet för varje ord, artbegreppet, i stället för att betona de enskilda föremålen som i svenska och andra indoeuropeiska språk. Det syns att eleven på flera ställen har svårt att veta om hon ska använda singular eller plural form (de personalerna, varje måltider, osäkerheter, i nästa kurser). I vietnamesiskan kan plural betydelse uttryckas med partiklar eller reduplikation (fördubbling) av ord.

2. Svenska substantivs böjning i bestämd form är också en stor svårighet. I vietnamesiskan saknas i egentlig mening bestämd form. Denna svenska böjningskategori motsvaras till viss del i vietnamesiska genom insättande av ett speciellt ord, ett sk klassmärke som placeras framför

substantivet. Eleven verkar använda vår framförställda fristående bestämda artikel som ett sådant klassmärke. Bidragande till den alltför stora användningen av framförställd fristående artikel är säkerligen också förekomsten av svenskans dubbla bestämdhet vid flertalet adjektivbestämda substantiv (den vita blomman) och våra andra, delvis mycket komplicerade, regler för användning av svenskans bestämda form, men även sammanblandning med demonstrativa pronomina och förmodligen också inflytandet från andra språk med framförställd artikel, främst engelskan (ex den invandringen, de personalerna, det samhället). Till svårigheterna med bestämdhet hör också den felaktiga användningen av bestämd form efter genitivbestämning (ex AMS flyktingläget) – men kanske avser eleven här att uttrycka sammansättning, AMS-flyktinglägret. Svenskans sammansättningar är ett annat stort problem för de flesta elever som har svenska som sitt andraspråk.

3. Det vietnamesiska verbet är liksom språkets övriga "ordklasser" oböjligt. Man använder partiklar för att uttrycka person, numerus, tempus, aspekt osv.

Svensk verbböjning är ett svårt kapitel, men eleven klarar verben bra i denna uppsats. Det finns ett fel på verbböjning i presens (ex jämförar), ett verb vid vilket presensändelsen -er faller eftersom stammen slutar på r. Dessutom finns ett tempusfel (ex jag skulle kunna vara bättre, om jag haft . . .). I exemplet ". . . ingen ångest" utelämnas både subjektet och verbet ha. Verbet ha saknas i många språk, däribland vietnamesiskan.

4. Även adjektiv är oböjliga i vietnamesiskan. Det finns för övrigt ingen skarp gräns mellan verb och adjektiv i det språket. Detta gör svenskans kongruensböjning av adjektiv svår, något som förstärks genom avsaknaden av genus (ex dålig humör) och bestämdhet i vietnamesiska. I samband därmed blir det ytterligare en svårighet att skilja mellan svenska adjektiv och adverb (det går dålig). Över huvud taget är svenskans ordklassindelning besvärlig för många elever som har ett annat modersmål än svenska. Speciellt konstigt kan den te sig för elever med språk som likt vietnamesiska och kinesiska saknar all böjning.

5. Pronomina är delvis annorlunda i vietnamesiska. De flesta speglar relationerna (tex ålder, förtrolighet o d) mellan den talande och den tilltalade eller den talandes inställning.

Svenskans opersonliga "man" saknar vietnamesisk motsvarighet och eleven ersätter detta pronomen med "det" (ex om det jämförar), men detta exempel kan givetvis också tolkas som ett försök att återge svensk opersonlig passiv konstruktion ("om det jämförs med"). Eftersom vietnamesiskan inte har böjning har detta språk inte heller någon passivform. I stället för det demonstrativa neutrala "detta" som syft-

ning på "mycket" har eleven skrivit "dessa", något som kanske får hänföras till de numerussvårigheter som nämnts ifråga om substantiv.

6. Svenskans subjektstvång, dvs kravet att varje svensk mening (med undantag av imperativ) ska innehålla ett subjekt, verkar eleven klara av, men det borde vara ett subjektspronomen "vi" framför "åt på hotellrestaurangen". Det svenska subjektstvånget att sätta ut ett neutralt "det" som subjekt i en mängd konstruktioner verkar ha lett till en från svensk synpunkt sett hyperkorrekt användning i meningen "Allt jag såg under det första året i landet stod det för mig i ett sagolikt skymmer". Bidragande är kanske också det svenska talspråkets bruk av dubbel satsdel: "Allt . . . i landet, det stod för mig i ett sagolikt skymmer." Om det sistnämnda är huvudorsaken så uppstår ett ordföljdsfel.

7. Vietnamesiskan har prepositioner precis som svenskan. Trots detta tar det lång tid att lära sig korrekt användning av de svenska prepositionerna (ex Jag trivs bra om Sverige, I de följande åren, med hop i framtiden).

8. Uttalet i vietnamesiskan skiljer sig starkt från svenskt uttal. Bokstaven y i vietnamesiskan uttalas på samma sätt som i-ljudet, vilket gör att elever har svårt att diskriminera dessa ljud (ex skymmer i stället för skimmer). Skillnad mellan korta och långa vokalljud är också en svårighet som får konsekvenser för stavningen av svenska ord (ex hop i stället för hopp).

9. Konsonanten r utgör en svårighet för alla ostasiatiska elever. I vietnamesiskan uttalas r som ett normalt r-ljud i tydligt tal, för övrigt oftast som z. Detta gör att eleven missar r-ljudet bla inuti ord. Det förefaller typiskt att denna elev utelämnar det framför i-ljud. Vietnamesiskans i-ljud finns endast initialt. I samma stavelse uttalas ljudsekvensen rl för övrigt inte heller av flertalet svenskar som två ljud. Ex läget i stället för lägret, förfädigt i stället för förfärligt, utvandralandet i stället för utvandrarlandet.

10. Eleven gör naturligt nog fortfarande stilistiska fel och väljer felaktiga ord när hon slår upp orden i ordböcker ex Jag steg på den svenska marken, Till åminnelse av . . . Dessutom blandar eleven ihop olika ord vid exempelvis sammansättningar: hygienarter i stället för hygienartiklar, yttre världen i stället för yttervärlden (omvärlden).

Allmänt kan sägas om uppsatsen att den är innehållsrik och avslöjar en relativt god språkbehärskning (om eleven endast hade varit några år i Sverige). Emellertid har eleven gått i svensk skola sedan årkurs 6 och

då måste man konstatera att den skriftliga förmågan är klart otillfredsställande. Framställningen störs av alltför många felaktigheter som kunde avhjälpas med riktad undervisning i svenska som andraspråk. Eleven som vill fortsätta med högre studier efter gymnasieskolans tvååriga sociala linje har tyvärr ett stort handikapp när det gäller den skriftliga språkbehandlingen.

Bilaga 1

Sö

1987-08-01

Ex på
Studieprogram Sv 2

Gäller för perioden:..... Lärare:.....

Namn:..... Klass:.....

Hemspråk:.....

Sv 2 Språknivå (A-F):..... Antal vtr:.....

Studiehandl:.....

A. BEDÖMNING

Grammatik:.....

Uttal - Prosodi:.....

Flyt:.....

Ordförråd:.....

Uttrycksförmåga - muntligt:.....

skriftligt:.....

B. ARBETSPLANERING

Innehåll:.....

Arbetssätt:.....

Material:.....

C. UTVÄRDERING

.....

.....

.....

D. UPPFÖLJNING EFTER UTVÄRDERING

.....

.....

.....

Sö

1987-08-01

EXEMPEL PÅ INFORMATION TILL FÖRÄLDRARNA ANGAENDE
"INVANDRARUNDERVISNINGEN"

I skolan arbetar vi för att invandrarelever/elever med invandrabakgrund bättre skall kunna tillgodogöra sig undervisningen och därmed nå bättre resultat i sina studier.

Den speciella undervisning vi erbjuder invandrarelever består av följande två delar:

Hemspråks-
undervisning

Alla elever som har ett annat språk än svenska som dagligt umgängesspråk i hemmet har rätt att få undervisning i sitt språk. Undervisningen ersätter annan undervisning av motsvarande omfattning. Hemspråk kan även väljas som tillvalsämne på högstadiet. Deltagande i hemspråksundervisning är frivilligt. Föräldrar och elever beslutar om eleven skall delta eller inte.

Syftet med hemspråksundervisningen är bl a att eleven ska få möjligheter att behålla och vidareutveckla sitt modersmål så att det blir ett av hans/hennes aktiva språk.

Svenska som
andraspråk

Skolan ordnar också undervisning i svenska som andraspråk för de elever som har svenska som sitt andraspråk.

Undervisningen sker om möjligt när elevens klasskamrater har undervisning i ämnet svenska och ersätter då den undervisningen. Undervisningen i svenska som andraspråk sker i små grupper.

Undervisningen i svenska som andraspråk är utformad så att den utvecklar elevernas svenska språk genom att man i undervisningen tar upp sådant som är speciellt svårt, när man inte har svenska som modersmål.

Bilaga 2

Sö

1987-08-01

Elever får betyg i svenska som andraspråk i årskurserna 8 och 9. Betyget är likvärdigt med det betyg som ges i ämnet svenska.

Deltagande i undervisning i svenska som andraspråk är obligatoriskt för eleven när lärarna bedömer att han eller hon behöver sådan undervisning. Vi gör varje år en bedömning av samtliga elevers svenskkunskaper och beslutar vilka elever som skall få undervisning i svenska som andraspråk.

För läsåret 1986 - 87 gäller att Er dotter/son
..... klass..... skall delta i undervisning i svenska som andraspråk.

Jag har tagit del av ovanstående information.

Datum..... Förälders namn.....

Litteratur

Språk och språkinläring

- Andersson
1987 **Språktypologi och språkläktskap.** Skriptor.
- Barnes
1978 **Kommunikation och inläring.** Wahlström & Widstrand.
- Hyltenstam (utg)
1979 **Svenska i invandrarperspektiv.** Liber.
- Johnson/Morrow
1981 **Communication in the classroom.** Longman.
- Kotsinas
1981 **Invandrare talar svenska.** Liber.
- Littlewood
1984 **Foreign and second language learning.** Cambridge University Press.
- Stevick
1976 **Memory, Meaning and Method.** Newbury House.
- Stevick
1982 **Teaching and Learning Languages.** Cambridge University Press.
- Tingbjörn
1985 **Barnen, föräldrarna och språken.** Fördjupningsmaterial till utbildningsprogrammet "Våra barn och språken". Riksförbundet Hem och Skola.
- Tingbjörn/Andersson
1981 **Invandrarbarn och tvåspråkigheten.** FoU-rapport nr 40. Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget.
- Viberg
1987 **Vägen till ett nytt språk. 1. Andraspråksinläring i ett utvecklingsperspektiv.** Natur och Kultur.

Läsning, läsförståelse och begreppsbildning

- Allard/Sundblad
1983 **Handbok om läsning.** Liber Utbildningsförlaget.
- Allard/Sundblad
1986 **När vi läser och skriver.** Liber Utbildningsförlaget.

Anward 1983	Språkbruk och språkutveckling i skolan. Liber.
Dahl (red) 1985	I språkets rum. Vägar till textförståelse. Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget.
Hellstrand 1986	Resan genom historien I-II. Skönlitterära böcker för skolor och bibliotek. Bibliotekstjänst.
Lindberg 1985	Spåket i läromedel. Att förstå vad man läser. Skolöverstyrelsen.
Lundberg 1984	Språk och läsning. Liber.
Lundqvist 1984	Litteraturundervisning. Modeller och uppslag för lärare. Liber Utbildningsförlaget.
Lundqvist 1987	Begrundande läsning. Utbildningsförlaget.
1986	Grundläggande språkliga färdigheter – LÄ-SA. Kommentarmaterial till Lgr 80. Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget.
Marton m fl 1979	Inläring och omvärldsuppfattning. AWE/Gebers.
Nilsson 1981	Svenska genom litteraturen. Corona.
Settergren 1985	Kulturmodellen. Liber Utbildningsförlaget.
Sundblad 1981	LUS – en bok om läsutveckling. Liber Utbildningsförlaget.
Svingby 1986	Kunskap och begrepp. Centrala motiv i våra läroplaner. Liber.

Svenska som andraspråk – metodik

1985	Svenska som andraspråk. Grundläggande färdigheter. Kommentarmaterial till Lgr 80. Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget.
Engström 1988	Att arbeta med text och tema. Lärarhögskolan i Stockholm.

- Engström
1988 **Se språket som en kollektiv process.** Lärarhögskolan i Stockholm.
- Gustavsson/Hult (utg)
1983 **Text och bild i läromedel.** Sju analyser av svenska som andraspråk. SIC 4. Linköpings universitet.
- Kjellin
1978 **Svensk prosodi i praktiken.** Studieförlaget.
- Lindberg
1984 **Säga vad man vill.** Liber.
- Malmström
1980 **Kommunikativ språkmetodik.** Esselte.
- Skolöverstyrelsen
Tröskelnivå. 1981.
- Stockholms skol-
förvaltning **Svenska som andraspråk. Vagar till svenska.** 1986.
- Utbildningsradion **Det låter svenskt för lärare.** Lärarprogram 1983/84. Best. nr. 83602/ra 1-3.
- Utbildningsradion **Svenska på gång för lärare.** Lärarprogram 1984/85. Best. nr. 84738/ra 1-4.

Kulturmöten

- Arnstberg/Ehn
1984 **Kulturanalys i praktiken.** Statens Invandrarverk.
- 1983 **Att leva med mångfalden.** En antologi från diskrimineringsutredningen. Liber.
- Ehn
1986 **Det otydliga kulturmötet.** Liber.
- Frykman/Löfgren
1979 **Den kultiverade människan.** Liber.
- Gaunt/Löfgren
1984 **Myter om svensken.** Liber.
- 1986 **Ger vetande vett?** Slutrapport från statens invandrarverks invandrarkunskapsprojekt. Statens Invandrarverk.
- Kjellberg
1982 **Vi ska bygga landet.** Invandrarnas barn berättar. Prisma.

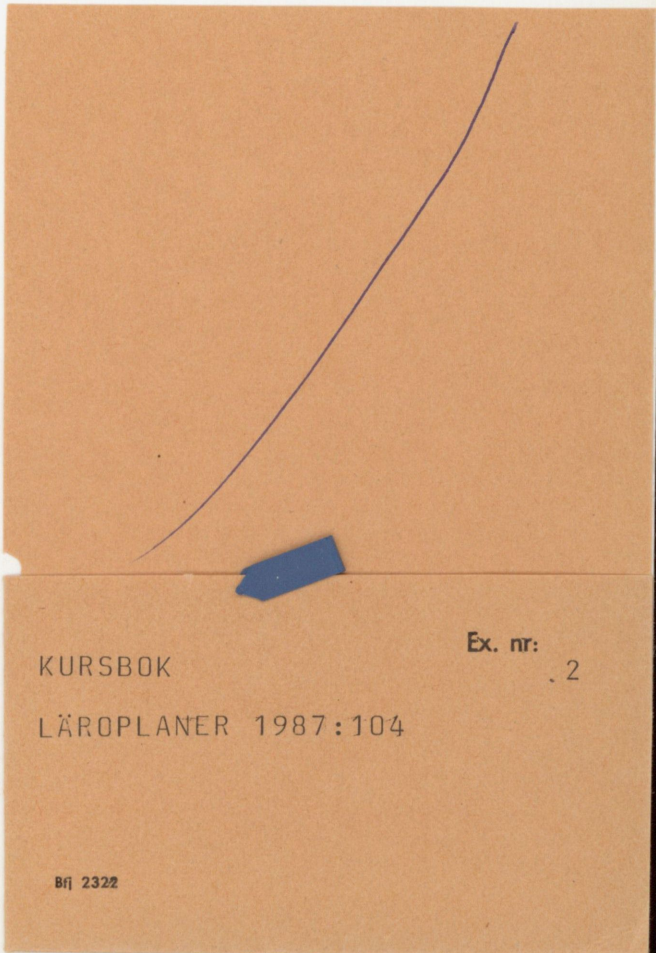
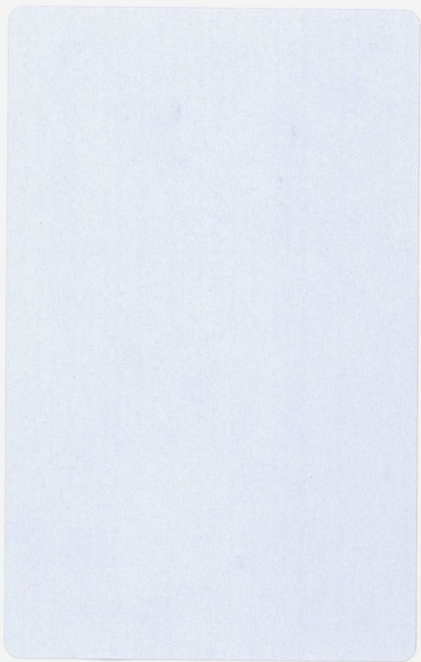
- 1981 **Vad är svensk kultur?** Göteborgs universitet, institutionen för lingvistik.
- Wellros
1986 **Kulturmöten till vardags.** Liber Utbildningsförlaget.
- 1984 **Är lagom bäst?** Om kulturmöten i Sverige. Statens invandrarverk.

Gymnasieskolan

- Andersson
1982 **Kort orientering om de viktigaste språken i Sydostasien.** Studentlitteratur.
- 1986 **Elever med invandrabakgrund – gymnasieskolan.** Servicematerial S86:11. Skolöverstyrelsen.
- Edberg/Holmegaard
1982 **Invandrareleven i gymnasieskolan.** Faktorer som påverkar studiesituationen samt Förslag till försöksverksamhet. SPRINS-projektet nr 16/1982.
- Edberg/Holmegaard
1987 **ITK-elever i gymnasieskolan.** SPRINS-gruppen nr 32/1987.
- Holmegaard
1985 **Samlat språkprogram för invandrarelever.** Rapport från försöksverksamhet vid Katrine-lundsgymnasiet i Göteborg. SPRINS-gruppen nr 28/1985.
- 1983 **Svenska som främmande språk i gymnasieskolan.** 5030–83:1918. Skolöverstyrelsen.
- Tingbjörn
1977 **Invandrarsvenska (I: Svenskläraryrskommitténs årsskrift.)**
- Tingbjörn
1981 **Kontrastiv minigrammatik. (I: Svenska i invandrarperspektiv, utg. av K Hyltenstam, Liber.)**

BIBLIOTEKET
MÖLNDAL

KURSBOK

Ex. nr: 2

LÄROPLANER 1987:104

SVENSKA SOM ANDRASPRÅK

Fördjupade studier

Det första kommentarmaterialet för undervisning i svenska som andraspråk gällde grundläggande färdigheter i ämnet och publicerades 1985.

Det fortsatta arbetet med att kommentera undervisningen har resulterat i denna publikation. Den behandlar de fördjupade studier eleverna behöver när de har tillägnat sig grundläggande färdigheter.

I materialet behandlas bl a

- En beskrivning av eleverna i den fördjupade undervisningen i svenska som andraspråk och deras skolsituation.
- Mål, innehåll och allmänt om metodik.
- Frågor kring lärarrollen och samarbetet med eleverna.
- Organisatoriska frågor kring undervisningen i grundskolan och studiesituationen för berörda elever i gymnasieskolan.
- Olika arbetssätt i undervisningen, t ex litteraturens, bildens och ljudets roll.

I kommentarmaterialet ges också information om Utbildningsradions (URs), AV-centralernas och Statens Institut för Läromedels (SILs) utbud för undervisningen i svenska som andraspråk.

Boken vänder sig i första hand till lärare som undervisar i svenska som andraspråk, men kan också vara till hjälp för lärare i andra ämnen.

UTBILDNINGSFÖRLAGET

ISBN 91-40-71742-9